

ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ
ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΖΩΗ

DUALITIES
IN THE AMERICAN WAY
OF LIFE

ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΓΕΛΟΥ ΚΑΙ ΛΗΤΩΣ ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ
ΑΘΗΝΑ 2012

Η έκδοση αυτή είναι αφιερωμένη στη μνήμη της Κούλας Λαιμού.

This edition is dedicated to the memory of Koula Lemos.

ΕΡΕΥΝΑ, ΕΠΙΛΟΓΗ ΥΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Σοφία Πελοποννησίου-Βασιλάκου

Γιώργης Μαγγίνης

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ:

Θύμιος Πρεσβύτες

RESEARCH AND EDITING:

Sophia Peloponnisiiou-Vassilacos

George Manginis

DESIGN:

Thymios Presvytis

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ
ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΖΩΗ

DUALITIES
IN THE AMERICAN WAY
OF LIFE

Ίδρυμα Άγγελου και Λητώς Κατακουζηνού
Λεωφόρος Αμαλίας 4, 105 57 Αθήνα

The Angelos and Leto Katakouzenos Foundation
4 Amalias Avenue, 105 57 Athens, Greece

www.katakouzenos.gr

info@katakouzenos.gr

ISBN ??????????????

© 2012, Ίδρυμα Άγγελου και Λητώς Κατακουζηνού

ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ
ANGELOS KATAKOUZENOS

*Λητώ και Άγγελος Κατακουζηνός κάτω από τις γιαπωνέζικες
κερασιές, Washington D.C., 1958.*

*Leto and Angelos Katakouzenos under the Japanese cherry trees,
Washington D.C., 1958.*

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ
ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΖΩΗ

DUALITIES
IN THE AMERICAN WAY
OF LIFE

ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΓΕΛΟΥ ΚΑΙ ΛΗΤΩΣ ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ
ΑΘΗΝΑ 2012
THE ANGELOS AND LETO KATAKOUZENOS FOUNDATION
ATHENS 2012

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πανελλήνια έκθεση ζωγραφικής, όπως την ονόμασε ο Μαρίνος Καλλιγιάς που οργανώθηκε από τη Λητώ Κατακουζηνού στο διαμέρισμά της το 1954 προς τιμήν του Marc Chagall. Διακρίνονται από τα αριστερά προς δεξιά, Αλέξανδρος και Μαρσέλ Κοντοπούλου, αταύτιστος Αμερικάνος Τεχνοκριτικός, Άγγελος Κατακουζηνός, Βάνα Chagall, Λητώ Κατακουζηνού, Marc Chagall, Λίζα Μικελή, Τζούλια Παπανούτσου, Λιλί Αρλιώτη, Ελένη Βακαλό και το ζεύγος Γιάννη Στεφανέλλη. Καθιστοί από αριστερά προς δεξιά, ο Γιάννης Μόραλης, Τώνης Σπητέρης, Γιάννης Τσαρούχης και Νίκος Νικολάου.

Panhellenic painting exhibition, in words of Marinos Kalligas, organised by Leto Katakouzenos in her flat in 1954 in honour of Marc Chagall. From left to right, standing, Alexandros and Marcelle Kontopoulos, unidentified American art critic, Angelos Katakouzenos, Vava Chagall, Leto Katakouzenos, Marc Chagall, Lili Arlioti, Heleni Vacalo and Mr and Mrs John Stefanellis, seated Yannis Moralis, Tonis Spiteris, Yannis Tsarouchis and Nikos Nikolaou.

Ο Άγγελος Κατακουζηνός γεννήθηκε στις αρχές του 1900 στη Λέσβο, ένα αιγαιοπελαγίτικο νησί όπου επέστρεψε σαν παιδί για τις καλοκαιρινές του διακοπές. Τον υπόλοιπο χρόνο ζούσε με την οικογένειά του στη Σμύρνη, στα παράλια της Μικράς Ασίας. Αποφοίτησε με έπαινο από την Ευαγγελική Σχολή στην ηλικία των 16 ετών. Αμέσως μετά βρέθηκε στη Γαλλία όπου σπούδασε στη φημισμένη ιατρική σχολή του Montpellier. Δύο χρόνια αργότερα εγκαταστάθηκε στο Παρίσι για να συνεχίσει τις σπουδές του με τους περίφημους καθηγητές Jean-Athanase Sicard και Théophile Alajouanine στα νοσοκομεία Necker και Salpêtrière. Εκεί θεμελίωσε ισχυρές φιλίες με άλλους Έλληνες φοιτητές, οι οποίοι στη συνέχεια θα γίνονταν ηγετικές μορφές της πνευματικής και καλλιτεχνικής ζωής της χώρας μας.

Μετά από δέκα χρόνια στο εξωτερικό και αφού απέρριψε προτάσεις να εργαστεί στη Γαλλία και στην Αμερική επέστρεψε στην Ελλάδα, όπου εργάστηκε στον Ευαγγελισμό. Λίγο αργότερα γνώρισε τη Λητώ Πρωτόπαππα και την παντρεύτηκε το 1934. Στη διάρκεια του πολέμου και της κατοχής συνέχισε να προσφέρει ως γιατρός σε πολλά νοσοκομεία και όταν επέστρεψε η ειρήνη αποδέχθηκε την πρόσκληση να ιδρύσει μία από τις πρώτες ψυχιατρικές κλινικές στην Ελλάδα, στο νοσοκομείο Παμμακάριστος. Ήταν ένας από τους πρώτους που χρησιμοποίησαν την ναρκoαναλυτική μέθοδο σε παγκόσμιο επίπεδο και σύντομα απέκτησε διεθνή φήμη και προσείλκυσε ασθενείς από την Ευρώπη και την Αμερική στο ιατρείο του στην Αθήνα. Οι ανακοινώσεις του στο συνέδριο της Φιλαδέλφειας και στο συμπόσιο των έξι μεγάλων νευρολόγων στο Λονδίνο άφησαν εποχή.

Ο Άγγελος Κατακουζηνός υπήρξε ένας ευπατρίδης ο οποίος προσέφερε μέσα από την επιστήμη του. Καθοριστική όμως υπήρξε η αγάπη που έτρεφε για την τέχνη, που τον ανέδειξε σε συνδυετικό κρίκο των εκπροσώπων της γενιάς του '30.

Οι Γιώργος Σεφέρης, Οδυσσεάς Ελύτης, Γιώργος Θεοτοκάς, Ανδρέας Εμπειρίκος, Άγγελος Τερζάκης, Ηλίας Βενέζης, Γιώργος Κατσιμπαλής, Λιλί Αρλιώτη, Στρατής Ελευθεριάδης-Τέτιαδε, Θάλεια Φλωρά-Καραβία, Νίκος Χατζηκυριακός-Γκίκας, Γιάννης Τσαρούχης, Σπύρος Βασιλείου, Μιχάλης Τόμπρος και Γιώργος Γουναρόπουλος, ανάμεσα σε πολλούς άλλους, υπήρξαν φίλοι του και επισκέπτονταν συχνά το σπιτικό του για να απολαύσουν την ατμόσφαιρα και τη συντροφιά τη δική του και της συζύγου του Λητώς.

Καθοριστική για τους προσανατολισμούς των Κατακουζηνών στο ευρωπαϊκό στερέωμα της τέχνης και της διανόησης υπήρξε η φιλία τους με τον Στρατή Ελευθεριάδη, γνωστότερο ως Τέτιαδε, κριτικό τέχνης και εκδότη των μεγάλων καλλιτεχνών της Γαλλίας του μεσοπολέμου και μεταπολέμου: Pablo Picasso, Henri Matisse, Marc Chagall κ.άλ.

Ο Άγγελος Κατακουζηνός υπήρξε άνθρωπος υψηλής πνευματικότητας. Αυτή η κλίση του τον ώθησε στην Ίδρυση του Συνδέσμου Ελληνογαλλικής Φιλίας, μέσω του οποίου κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '50 προσκάλεσε τον κάτοχο του βραβείου Νόμπελ Albert

Camus να μιλήσει σε συνέδριο για το μέλλον του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Λίγο αργότερα ανέλαβε την προεδρία της Ελληνοαμερικανικής Ένωσης, με στόχο την προώθηση των πολιτιστικών ανταλλαγών ανάμεσα στους δύο λαούς.

Ενδεικτική παραμένει η ιστορία της γνωριμίας των Κατακουζηνών με τον Αμερικανό νομπελίστα συγγραφέα William Faulkner. Όταν επισκέφτηκε την Ελλάδα για να παραστεί στην πρεμιέρα του έργου του *Ρέκβιεμ για μια μοναχή* στο θέατρο Μυράτ, δέχτηκε με επιφύλαξη την πρόταση του Αμερικανού πρέσβη να παραστεί σε ένα δείπνο στο σπίτι του Άγγελου και της Λητώς Κατακουζηνού. Κατά τη διάρκεια της βραδυάς χαρακτήρισε την εμπειρία αυτή ως «τη μοναδική ευφρόσυνη βραδιά της ζωής μου που τη χάρηκα από τα βάθη αυτού του χάους που λέγεται ψυχή... μια βραδιά που την έζησα με όλες τις ίνες της ψυχής μου, ξέροντας πως δε θα την ξαναζήσω ποτέ πια.» Αργότερα έστειλε ένα γράμμα με αυτά τα λόγια: «Στον πάνσοφο επιστήμονα δόκτορα Κατακουζηνό που με βοήθησε όσο κανείς άλλος στον κόσμο ολόκληρο να λυτρωθώ από τα βασανιστικά ερωτηματικά μου, που χρόνια τώρα με ταλαιπωρούσαν εξαντλητικά, ένα μεγάλο ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ.»

Ο Κατακουζηνός διατηρούσε στενές σχέσεις με την Αμερική. Οι αμερικανοί πρέσβεις, ο William Faulkner και ο δόκτωρ Emrich στάθηκαν, σύμφωνα με τα λόγια του, ένα στέρεο γεφύρι για να τολμήσει το πέρασμα του Ατλαντικού Ωκεανού. Υπήρξε φιλοξενούμενος της αμερικανικής κυβέρνησης για δύο μήνες και επισκέφτηκε πολλά πανεπιστήμια θαυμάζοντας το δημοκρατικό τους πνεύμα. Απήλαυσε την αέρινη αρχιτεκτονική της Νέας Υόρκης, τα καταπληκτικά γεφύρια και τα τέλεια νοσοκομεία θεωρώντας πως αποδεικνύουν την εφευρετικότητα του Αμερικανού, την εξαιρετική ικανότητά του να δαμάζει την άψυχη ύλη, τη θέλησή του να την προσαρμόζει στις τρέχουσες ανάγκες της ζωής, το σεβασμό του προς την εργασία και την πίστη του στο «fair play». Έγινε φίλος με το δόκτορα H. Houston Merritt, περίφημο διευθυντή του Neurological Institute of New York, ο οποίος του ζήτησε να μείνει κοντά του για μόνιμη συνεργασία, ενώ ο δόκτορας Brown από τη Mayo Clinic του πρότεινε επιτελική θέση με προοπτική να αναλάβει επικεφαλής – και στις δύο προτάσεις απάντησε αρνητικά μη θέλοντας να αφήσει τον αγαπημένο τρόπο ζωής του στην Ελλάδα.

Η παρούσα έκδοση πραγματοποιήθηκε χάρη στη γενναιοδωρία δύο ανθρώπων που στήριξαν το Ίδρυμα από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας του και είναι αφιερωμένη στη μνήμη της Κούλας Λαιμού, μιας δυναμικής αγαπητής γυναίκας που λάτρευε τα ταξίδια αλλά πάνω από όλα αγαπούσε τον τόπο της και στήριζε τον πολιτισμό του.

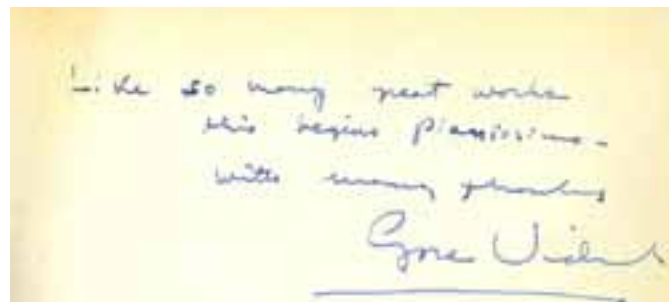
Σοφία Πελοποννησίου-Βασιλάκου και Γιώργης Μαγγίνης

Ίδρυμα Άγγελου και Λητώς Κατακουζηνού

Ο William Faulkner στον Πειραιά. Φωτογραφία με την ακόλουθη χειρόγραφη αφιέρωση στη Λητώ Κατακουζηνού: «Στο πρόσωπο για το οποίο έγραψε ο Marlowe.» Ο Faulkner επισκέφτηκε την Ελλάδα και τους Κατακουζηνούς το Μάρτιο του 1957.

William Faulkner in Piraeus. Photograph with handwritten dedication to Leto Katakouzenos: "To the face which Marlowe wrote about." Faulkner visited Greece and the Katakouzenos couple in March 1957.

Εγγραφή του Αμερικανού συγγραφέα Gore Vidal στο βιβλίο επισκεπτών του διαμερίσματος των Κατακουζηνών, 19 Φεβρουαρίου 1962, «Όπως τόσο πολλά σπουδαία έργα, αυτό ξεκινά με pianissimo. Με πολλές ευχαριστίες, Gore Vidal».

Entry by the American writer Gore Vidal in the visitors book of the Katakouzenos flat, 19 February 1962, «Like so many great works this begins pianissimo. With many thanks, Gore Vidal»

INTRODUCTORY NOTE

Angelos Katakouzenos was born in the early 1900s on the Aegean island of Lesbos, where he spent his summer holidays as a child. The rest of the year he lived with his family in Smyrna, on the coast of Asia Minor. At the age of 16, he graduated with honours from the Evangelical School. Soon afterwards, he went to France where he studied at the famous Medical School of Montpellier. Two years later he settled in Paris to continue his studies with the renowned professors Jean Sicard and Théophile Alajouanine at the Necker and Salpêtrière Hospitals. There he formed strong friendships with other Greek students, who later became leading figures in the intellectual and artistic circles of Greece.

After ten years abroad and having turned down offers to work in France and the United States, he returned to Greece where he worked at the Evangelismos Hospital. Later, he met Leto Protopappas and they wed in 1934. After the war, he accepted the offer to establish one of the first psychiatric clinics in Greece at the Pammakaristos Clinic. He was one of the first on a worldwide scale to use narcoanalysis and soon earned international reputation, attracting patients from Europe and the United States to his consulting rooms in Athens. His lectures at the Philadelphia conference and the symposium of the six top neurologists in London in the 1960s made history. Angelos Katakouzenos was an noble man who offered much through his profession. However, his love for art was so strong that he became the connecting link between members of the '1930s Generation.' George Seferis, Odysseus Elytis, Giorgos Theotokas, Andreas Embiricos, Angelos Terzakis, Ilias Venezis, Giorgos Katsimbalis, Lili Arlioti, Stratis Eleftheriades-Tériade, Thaleia Flora-Karavia, Nikos Hadjikyriakos-Ghikas, Yiannis Tsarouchis, Spyros Vassiliou, Michalis Tombros, Giorgos Gounaropoulos, among many others, were his friends and often visited his home to enjoy the ambience and his company. Decisive for the Katakouzenos' shift of attention to the European firmament of arts and letters was their friendship with Stratis Eleftheriades, better known as Tériade, an art critic and publisher of important French artists of the inter-war and post-war periods: Pablo Picasso, Henri Matisse and Marc Chagall, among others.

Angelos Katakouzenos was a great intellectual and art lover. This trait prompted him to establish the Greek-French Cultural Union (*Union Culturelle Greco-Française*) through which, during the 1950s, he invited the Nobel prize laureate Albert Camus to speak on the future of European culture. Later he became President of the Hellenic American Union, whose objective was to promote cultural exchange between the two countries.

The story of the acquaintance of Katakouzenos with the American Nobel prize laureate author William Faulkner is also significant. When the latter visited Greece to attend the premiere of his work *Requiem for a Nun*, at the Myrat Theatre, he accepted with some reservations a dinner invitation at the home of Angelos and Leto Katakouzenos on recommendation by the American ambassador.

During the evening he described the experience *as the only pleasurable evening of my life and one that I enjoyed from the depths of the chaos I call my soul ... An evening that I experienced with all the fibres of my soul, knowing that I will never have such an experience again.* Later, he sent a letter to 'the brilliant doctor Katakouzenos' *who helped me more than anyone else in the entire world to liberate myself from the tortuous questions that for many years have troubled and exhausted me, a big THANK YOU.*

Katakouzenos maintained a close relationship with the United States. According to him, it was the successive American ambassadors, William Faulkner and Dr Emrich, who provided a firm bridge for him to attempt crossing the Atlantic Ocean. He went as a guest of the American Government and stayed for two months, visiting numerous universities, marvelling at their democratic spirit. He admired the ethereal architecture of New York, the incredible bridges and perfect hospitals, believing that they proved the ingenuity of the Americans and their superb ability to tame inanimate materials, their desire to adapt to the current demands of life, their respect for work and belief in fair play. He became friends with Dr H. Houston Merritt, the famous director of the Neurological Institute of New York, who asked him to remain as a permanent collaborator, while Dr Brown in Mayo Clinic offered him a staff position with the prospect of becoming head of clinic. But he declined both offers, not wanting to leave his beloved way of life in Greece.

The publication at hand was made possible thanks to the generosity of two people who supported the Foundation from the moment of its opening and is dedicated to the memory of Koula Lemos, a rare human being who loved meeting people and travelling.

Sophia Peloponnisliou-Vassilacos and George Manginis
Members of Board of the Angelos and Leto Katakouzenos Foundation

Φωτογραφία με ιδιόχειρη αφιέρωση του τότε αντιπροέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών Hubert Humphrey (1911-1978) προς τη Λητώ Κατακουζηνού.

Photograph with manuscript dedication from the then vice president of the United States of America Hubert Humphrey (1911-1978) to Leto Katakouzenos.

‘Κλειδί’ της πόλης του San Francisco που απονεμήθηκε από τον δήμαρχο της πόλης George Christopher στον Άγγελο Κατακουζηνό, 1958.

‘Key’ to the City of San Francisco awarded by its mayor George Christopher to Angelos Katakouzenos, 1958.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΖΩΗ

του Άγγελου Κατακουζηνού

Πιστεύω πως για να γνωρίσει κανείς τη ζωή ενός τόπου πρέπει να ζήσει σ’ αυτόν είτε πάρα πολύ καιρό είτε πάρα πολύ λίγο. Αυτή η φαινομενική παραδοξολογία είναι στην πραγματικότητα μια ψυχολογική αλήθεια.

Μια μακροχρόνια διαμονή σ’ έναν τόπο σου επιτρέπει βέβαια να κάνεις μια πλήρη και βαθειά μελέτη, όπου θα αναλύονται σε κάθε λεπτομέρεια και θα εξηγούνται οι ψυχολογικές εκδηλώσεις και αντιθέσεις ενός λαού.

Ωστόσο, οι ίδιες αυτές αντιθέσεις αναπηδούν μπροστά σου στην πρώτη επαφή με τη ζωή του τόπου, σαν ζωηρές και κτυπητές εντυπώσεις, που ξεθωριάζουν όμως σύντομα, όταν μένοντας περισσότερο εξοικειώνεσαι μαζί τους.

Φυσικά αυτό ισχύει κυρίως για έναν παρατηρητή, που μια μακρά προετοιμασία τον κατέστησε καλό δέκτη σε μία κάποια εμπειρία εξάσκησης το μάτι του.

Αυτή ίσως να είναι και η περίπτωση μου.

Έτσι στη σημερινή ομιλία μου θα προβάλω απλώς μπροστά σας τις πιο ζωηρές παραστάσεις που κράτησα μέσα μου από το ταξίδι μου στην Αμερική και θα προσπαθήσω να δώσω σ’ αυτές μερικές ψυχολογικές ερμηνείες.

Ύστερα απ’ αυτή τη δήλωση επιθυμώ τώρα να κάνω και μια ομολογία.

Πολλές φορές μου δόθηκε η ευκαιρία στο παρελθόν να επισκεφτώ την Αμερική. Είχα όμως πάντοτε ενδοιασμούς κι εύρισα χίλιες δύο δικαιολογίες για να το αποφύγω.

Ενώ το επιθυμούσα πολύ ζωηρά, εντούτοις κάτι το ακαθόριστο με συγκρατούσε. Ίσως να φοβόμουν μήπως χάσω τα νερά μου, που τα ορόσημά τους βρίσκονται ανάμεσα από τις ακτές του Σαρωνικού και τις όχθες του Σηκουάνα όπου είναι και το ψυχικό και πνευματικό μου κλίμα.

Ωστόσο η ανάγκη να γνωρίσω από κοντά την καταπληκτική επιστημονική εξέλιξη της Αμερικής και η ζωηρή μου περιέργεια γι’ αυτόν τον Νέο Κόσμο ελάττωσαν πολύ τους ενδοιασμούς μου. Αλλά και η στενή μου γνωριμία με πολλούς Αμερικανούς στην Αθήνα, και όλως ιδιαίτερα ο σύνδεσμός μου με τρία πρόσωπα, τρεις αντίθετες αλλά εξίσου αντιπροσωπευτικές μορφές της Αμερικής, στάθηκαν η αφορμή για να αποφασίσω τελικά αυτό το ταξίδι.

Ο κραυγαλέος εκρηκτικός δυναμισμός του Πρεσβευτού Ruffey από τη μία και από την άλλη η απέραντη σιωπή του William Faulkner. Η τόσο εύγλωττη σιωπή της απόκοσμης αυτής μορφής με το ρεμβώδες και στοχαστικό βλέμμα, το βλέμμα αυτό που σε ελκύει και σε παίρνει μαζί του, στο ατελείωτο κύλισμα του Μισισσιππή, μέσα στα φουντωτά και καταπράσινα λιβάδια.

Και ανάμεσα από τις δύο αυτές τρομακτικές αντιθέσεις, ο Δρ. Emrich, ένας περιέρ-

γος συγκερασιμός Αμερικανού 100% με Ευρωπαϊκή όμως καλλιέργεια και ψυχουσύνθεση, που στάθηκε το στερεό γεφύρι για να τολμήσω το πέρασμα του Ωκεανού.

Έτσι εφθάσαμε με τη γυναίκα μου πέρυσι το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής στο λιμάνι της Νέας Υόρκης.

Όταν αντίκρυσα από τη γέφυρα του караβιού την Πολυθρύλητη Πολιτεία να προβάλει μέσα στη νύχτα, ένοιωσα πόσο σωστή είναι η εικόνα που δίνει ο Ferdinand Celine σαν λέγει, πως όταν φθάνεις με καράβι, η Νέα Υόρκη σε υποδέχεται ορθή.

Πραγματικά τώρα την έβλεπα μπροστά μου σαν πυργοδέσποινα στητή και μεγαλοπρεπή στην βραδινή εσθία της, να λάμπει μεσ' τα διαμαντικά της.

Κι ενώ με την φαντασία μου έβλεπα κι όλες τους υπηρέτες του Πύργου της να υποκλίνονται και να μου ανοίγουν τις πόρτες κι ετοιμαζόμουν για ένα ιπποτικό χειροφιλημα, ξαφνικά βρέθηκα στημένος σε μια πελώρια ουρά από χίλιους μετανάστες Ιταλούς και Έλληνες, ανάμεσα σε τουλουμοτύρια, ελιές και αλλαντικά, πεσκέσια της φτωχιάς Πατρίδας.

Ο Ελληνο-ρωμαϊκός πολιτισμός, ο φτωχός και αγνοημένος αυτός Πατέρας επερίμενε στην ουρά στωικά τη σειρά του, για να του δώσουν την άδεια να δει το ξενιτεμένο παιδί του, και να θαυμάσει την προκοπή του και τα μεγαλόπρεπα έργα του.

Ύστερα από πολλές ώρες αναμονής μέσα στο παγωμένο πελώριο υπόστεγο του τελωνείου, εφτάσαμε κάποτε στην έξοδο κατάκοποι. Εκεί μας επλησίασε ένας συνταξιδιώτης μας συντάκτης του Herald Tribune, που είχε κι αυτός, όπως όλοι μας, την ταλαιπωρία της ουράς και μας ρώτησε πώς αισθανόμαστε, ύστερα από όλη αυτή την δοκιμασία. Σωματικά χάλια του απαντήσαμε αυθόρμητα, αλλά ψυχικά περίφημα. Δεν κατορθώσαμε βέβαια να συναντήσουμε την πυργοδέσποινα αλλά γνωρίσαμε μια πραγματική Δημοκρατία.

Στα λόγια μας αυτά, το πρόσωπο του Αμερικανού έλαμψε από χαρά, σαν του μικρού παιδιού που παίρνει στο Σχολείο άριστα.

Πραγματικά είχαμε την εντύπωση πως τούτο το παγερό υπόστεγο το ζέσταιναν εκείνο το βράδυ, τα θερμά λόγια του Jefferson όταν στα 1776, διεκήρυντε την ανεξαρτησία της Αμερικής.

Δεν ήταν verba volant εκείνα τα ιστορικά λόγια.

Αλλά είχαν ριζωθεί μέσα στην ψυχή των Αμερικανών, είχαν διαπλάσει τη συνείδησή τους και γι' αυτό εξακολουθούν ακόμα να ρυθμίζουν τη ζωή τους.

Και εφόσον το θέμα μας είναι οι αντιθέσεις θ' αναφέρω εδώ μια Ιστορική Ψυχολογική αντίθεση. Μολονότι η επανάσταση των πρώτων αποίκων που έδωσε την Αμερικάνικη Δημοκρατία ήταν έργο κατεξοχήν πουριτανών και όφειλε γι' αυτό να κινείται από μυστικοπά-

θεια και πάθος, και να είναι βίαιη και απόλυτη, ακολουθώντας το δόγμα «Todo y Nada», δηλαδή «όλα ή τίποτα», εν τούτοις έμεινε στην ιστορία σαν μια επανάσταση σχεδόν ειρηνική και πολύ ανθρώπινη.

Το αντίθετο συμβαίνει με τη Γαλλική Επανάσταση, όπως λέγει ο διαλεκτός μου φίλος και γνωστός Γάλλος συγγραφέας Brückberger. Η Γαλλία που είναι η ολιγότερη πουριτανική χώρα του κόσμου έκανε εντούτοις μια επανάσταση βίαιη κι αιματηρή. Εν αντιθέσει προς τον Jefferson, ο Saint Just και ο Ροβεσπιέρος δεν έδειξαν την ίδια ανθρώπινη κατανόηση.

Αλλά ας επανέλθουμε στις πρώτες μας εντυπώσεις στη Ν. Υόρκη. Ανυπόμονοι να γνωρίσουμε επιτέλους την ζακουσμένη αυτή Πολιτεία ξυπνήσαμε χαράματα.

Ανασηκώνοντας τα στόρια των παραθυριών, αντικρίσαμε κατάπληκτοι πάνω από το Central Park αριστερά, δεξιά και στο βάθος μεσαιωνικές επάλξεις να διαγράφονται στον ορίζοντα.

Αντί της πιο μοντέρνας πολιτείας του Κόσμου, υψώνονταν μπροστά μας μια γοτθική πόλη.

Ήταν βέβαια μια οπτική απάτη, που την προκαλούσαν οι κορυφές από τους ουρανοξύστες, έτσι όπως προβάλλαν πέρα μακριά κι ολόγυρα από το πάρκο, σαν σκούρες κι επιβλητικές μορφές πάνω στον ωχρορόδινο ορίζοντα της αγής.

Αλλά και αργότερα ορισμένα ακαθόριστα σημάδια χαρακτηριστικά της Νέας Υόρκης, με έκαναν να νοιώσω, δεν ξέρω πώς και γιατί, ένα κάποιο αέρα μιας μακρινής μεσαιωνικής ατμόσφαιρας.

Ο ήλιος που επρόβαλε σε λίγο διέλυσε αυτή την αυταπάτη και μας επρόσφερε ένα από τα ωραιότερα θεάματα που είδαμε ποτέ.

Σκύβοντας προς το δρόμο αντί τα πελώρια και φανταχτερά αυτοκίνητα, που προσημέναμε, αντικρίσαμε πανάρχαια αμάξια που τα σέρναν ράθμιοι ντορήδες στην ανοιξιάτικη λιακάδα.

Αρχίσαμε πια να αμφιβάλουμε αν είμαστε πραγματικά στην Ν. Υόρκη ή στον Πλάτανο της Κηφισιάς, όταν η εμφάνιση ενός άψογου και αθλητικού γκαρσονιού, που έφερνε το πλούσιο πρωινό μας διέλυσε τις αμφιβολίες μας. Κι ενώ ξεσκόνιζα τα Αγγλικά μου για να πιάσω κουβέντα μαζί του, τον ακούω ξαφνιασμένος να μου λέγει. «Πώς πάνε τα πράγματα κάτω Πατριώτη; Ποιός θα βγει στις εκλογές ο Καραμανλής ή οι Φιλελεύθεροι;» κι έτσι πριν προλάβουμε καλά – καλά να καλημερίσουμε την Νέα Υόρκη μεταφερθήκαμε κι όλες ολοταχώς πίσω στην πλατεία του Συντάγματος.

Παραζαλισμένοι από όλες αυτές τις απότομες μεταπτώσεις, που για μας ωστόσο

ήταν ένα γοητευτικό ξεκίνημα, πήραμε με πολύ κέφι, τους δρόμους της Νέας Υόρκης, έτοιμοι πια για όλα.

Εκείνο που σου κάνει αμέσως εντύπωση, είναι το ανάλαφρο αυτής της Πολιτείας, που έρχεται σε αντίθεση με τα πελώρια κατακόρυφα κτίρια της.

Η Νέα Υόρκη είναι η αποθέωση της αισθητικής του Πρακτικού. Αυτοί οι ουρανοξύστες σε βαραίνουν λιγότερο, σου κάθονται λιγότερο στο στήθος από πολλές πολυκατοικίες της Αθήνας μας. Τόσο αέρινη είναι η Αρχιτεκτονική τους, και τόσο έξυπνα διαρρυθμισμένος ο γύρω τους αναπνευστικός χώρος.

Άλλωστε οι Αμερικανοί αρχιτέκτονες πιστεύουν ότι η στερεότητα δεν έχει σχέση με το βάρος.

Κι ενώ περιμένει κανείς τούτα τα τολμηρά έργα των ανθρώπων να έχουν μια αγέρωχη προκλητικότητα παρουσιάζονται αντίθετα σχεδόν σεμνά, αν παραβληθούν π.χ. με τις καθεδράλες του δωδέκατου αιώνα, όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο περίφημος Γάλλος αρχιτέκτων Le Corbusier.

Πραγματικά η Καθεδράλη που εκφράζει μια προσευχή, μια ευχαριστία ή μια παράκληση: «Εκ βαθέων εκέκραξα σοι, Κύριε», υψώνεται εν τούτοις κάπως επιδεικτικά προς τον Θεό, ο ουρανοξύστης που αντιπροσωπεύει αντίθετα τον εγωισμό του Αμερικανού, την ικανότητα και τη θέληση του ανθρώπου να πλησιάσει ακόμα και τον Παντοδύναμο, έχει ωστόσο μια σεμνή έκφραση, σαν το πραγματικό παλικάρι που τεντώνει λεβέντικα το γερό κορμί του, δίχως όμως έπαρση κι επίδειξη.

Κι εδώ θα σημειώσω μια αντίθεση στην Αμερικανική ζωή. Ενώ οι Αμερικανοί χτίζουν τα πανύψηλα αυτά κτίρια με την πιο μαγευτική θέα και τις τελειότερες ανέσεις, όπου η διαμονή θα ήταν ιδεώδης μακριά από κάθε θόρυβο, φεύγουν εν τούτοις μιλια έξω από την πόλη για να κατοικήσουν σε μικρά ομοιόμορφα σπιτάκια στην εξοχή. Ίσως να τους φοβίζονται αυτά τα ίδια τους τα έργα και να ζητούν τη γαλήνη κοντά στη φύση, που την περιποιούνται στοργικά τις ώρες της σχολής τους και την καλοπιάνουν, γιατί αναγκάστηκαν να της φερθούν σκληρά στα παλιά και δύσκολα εκείνα χρόνια. Και εκείνη που δεν το ξέχασε τους κρατά τώρα μια αστηρή και όχι πολύ φιλική στάση.

Οι ουρανοξύστες λοιπόν, τα θαυμαστά αυτά έργα, όπως και άλλα παρόμοια σαν τα καταπληκτικά γεφύρια τους, τα τέλεια νοσοκομεία τους και τα απίστευτα εργοστάσιά τους, όλα αυτά δείχνουν την εξαιρετική ικανότητα του Αμερικανού να δαμάσει την άψυχη ύλη και την εφευρετικότητα και τη θέλησή του, να την προσαρμόζει στις τρέχουσες ανάγκες της ζωής.

Σαν πουριτανός από παράδοση και ιδιοσυγκρασία, δηλαδή σαν θρησκευόμενος, που νοιώθει μόνον τις αγωνίες της θρησκείας και όχι τις ηδονές και τις αντισταθμίσεις που προ-

σφέρει, διοχέτευε στον παραγωγικό ακτιβισμό όλη την τρομακτική ένταση που δημιουργεί η πουριτανική αγωνία. Ταυτόχρονα μετέθεσε την ηδονιστική διάθεσή του στην εργασία που ταυτίζεται με τη ζωή του. Και όπως είπε ο Henry Ford η εργασία για τον Αμερικανό είναι η ίδια η ζωή του.

Αυτή η διοχέτευση δημιουργεί μια σχεδόν ιδεοληπτική αντίληψη, μια *obsession*, της επιτυχίας στη ζωή, που μαζί με την εξατομίκευση περιορίζει τον άνθρωπο στον εμπειρικό εαυτό του και του αφαιρεί κατά κάποιο τρόπο τη δυνατότητα να επικοινωνήσει μ' αυτό που τον ξεπερνάει.

Η ιδιάζουσα αυτή ψυχολογική κατάσταση, που επηρεάζει πολλούς τομείς της Αμερικανικής ζωής, έχει και μια επίδραση στην τέχνη, όπου δημιουργεί όσον αφορά τουλάχιστο τη ζωγραφική, έκδηλες αντιθέσεις.

Η ζωγραφική που είδα στην Αμερική είναι ή απελπιστικά νατουραλιστική ή ανυπόφορα αφηρημένη.

Ανάμεσα απ' αυτά τα δύο υπάρχει ένα κενό.

Από τη ζωγραφική του William Harmel στο Art Museum του Chicago όπου θέλεις ν' απλώσεις το χέρι σου και να πάρεις ένα σύκο της Σμύρνης, που τόσο ζωντανά παριστάνει ένας πίνακάς του, ή από το εξώφυλλο του *Time* όπου μπορείς να μετρήσεις τις τρίχες από τα γένεια ενός πορτραίτου, μέχρι της ζωγραφικής του *Jackson Pollock*, του ζωγράφου της αφηρημένης τέχνης, υπάρχει μια πελώρια αντίθεση, χωρίς ενδιαφέροντες ενδιάμεσους σταθμούς.

Και η αντίθεση αυτή δεν εξηγείται μόνο από την τάση προς την υπερβολή που χαρακτηρίζει τον Αμερικανό. Από κάτω υπάρχει νομίζω κάτι άλλο. Αν δεχθούμε, πως η τέχνη είναι μια πνευματική εκδήλωση σε ηδονιστικό ρυθμό, οι ακραίοι πόλοι Νατουραλισμός, και Αφηρημένη τέχνη, είναι νομίζω για την πουριτανική αντίληψη ένα είδος φυγής από την ηδονή της τέχνης, και κατά κάποιο τρόπο μια αυτοτιμωρία.

Το αντίθετο θα ελεγα συμβαίνει στην αρχιτεκτονική. Ο εμπειρισμός του Αμερικανού και η αγάπη του για ό,τι είναι χειροπιαστό και χρήσιμο στάθηκαν ισχυρότερες δυνάμεις από την πουριτανική απαγόρευση και γι' αυτό στα περισσότερα αρχιτεκτονικά έργα της Αμερικής φουσά μια ηδονιστική και ανθρώπινη πνοή. Ανάμεσα στις λίγες εξαιρέσεις θα σημειώσω ένα δύο ουρανοξύστες στη Νέα Υόρκη που αντιπροσωπεύουν την αφηρημένη τέχνη.

Είναι τέτοια η επαναστατική έφεση των Αμερικανών απέναντι της ύλης, και τόση η εμπιστοσύνη τους στην εργασία και αξία του ανθρώπου, ώστε μπορεί να πει κανείς πως τους ταυριάζει περίφημα, το παρακάτω έμβλημα των παλιών ναυπηγών, των γνωστών «Sea – Bees» (μελίτσια της θάλασσας). «Επιτυγχάνουμε αμέσως το δύσκολο, όσο δε για το αδύνατο μας παίρνει απλώς λίγο περισσότερο χρόνο.»

Ο σεβασμός του Αμερικανού προς την εργασία είναι όπως ξέρετε απεριόριστος. Η εργασία είναι η θεά που λατρεύεται περισσότερο από κάθε τι άλλο στην Αμερική. Σ' αυτήν ανοίγονται όλες οι πόρτες και προσφέρονται όλες οι δυνατότητες.

Αλλά κατ' αντίθεση και πουθενά αλλού δεν είναι τόσο σκληροί και αμελικοί οι άνθρωποι απέναντι στην οκνηρία και στην ανικανότητα.

Όλα τα υποκατάστατα της αξίας και της ικανότητας, όσο κι αν εμφανίζονται με μια ψευτό-επίγρυση στιλπνή επιφάνεια, αντί να γίνονται δεκτά, όπως συμβαίνει ακόμα πολλές φορές σε μας, εκεί διώκονται αμελικά.

Πιστεύω ακράδαντα, πως στη νοοτροπία αυτή κυρίως και όχι τόσο στα δολλάρια οφείλει η Αμερική τη μεγάλη της δύναμη, που της έχει εξασφαλίσει την ηγετική θέση σήμερα στον κόσμο.

Με την συνεχή προσπάθεια και την εργασία επιδιώκει ο Αμερικανός την αναζήτηση της ευτυχίας, η οποία αναζήτηση αυτή της ευτυχίας, μαζί με την ελευθερία και την αξιοπρέπεια του ατόμου, είναι ο περίφημος και στερεός τρίποδας, πάνω στον οποίο στηρίζεται η Αμερικανική Δημοκρατία.

Η εργασία λοιπόν για τους Αμερικανούς είναι μια ανάγκη της ζωής, και ένα ισχυρό αντίδοτο στο αίσθημα ανασφάλειας που τους κατέχει.

Και να μια παράδοξη πραγματικά ψυχολογική αντινομία. Στην Αμερική, την πιο πλούσια χώρα του κόσμου, που προσφέρει όλες τις ανέσεις της ζωής με απεριόριστες και τις πιο απίθανες δυνατότητες επιτυχίας, όπου ο αλληλοσεβασμός των ανθρώπων αποτελεί τον κανόνα, και όπου οι Νόμοι λειτουργούν τέλεια, γιατί οι άνθρωποι τους σέβονται και τους τηρούν, όχι μόνο από φόβο αλλά από πίστη και πάθος, όπως σχεδόν στην αρχαία Σπάρτη και Ρώμη, σ' αυτή λοιπόν την ευδαίμονα χώρα, το αίσθημα ανασφάλειας είναι εντούτοις διάχυτο, σ' όλες τις κοινωνικές τάξεις.

Το αίσθημα τούτο δεν οφείλεται μόνο, όπως θα φαντάζεται κανείς, στο φόβο των κακοποιών, των γκάγκστερ, που είναι φυσικό να υπάρχουν σε μια τόσο απέραντη, πλούσια και φιλόξενη χώρα, όπου καταφεύγει κάθε καρδιάς καρύδι και ο οποίος φόβος δικαιολογεί τις συστάσεις που σου κάνουν και στα μεγαλύτερα ακόμα ξενοδοχεία, να διπλοκλειδώνεται και να μην ανοίγεις την πόρτα σου σε κανένα, καθώς επίσης και να μην κρατάς μαζί σου πολλά χρήματα.

Ούτε και στο άγχος της πυρκαγιάς, που σου το δίνουν οι σειρήνες των πυροσβεστικών αυτοκινήτων, όταν διασχίζουν κάθε τόσο ουρλιάζοντας τους δρόμους, σ' όλες τις πόλεις της Αμερικής. Είναι χαρακτηριστικό ότι μέσα σε δύο μήνες, που μείναμε εκεί, ζήσαμε από κοντά έξι πυρκαγιές.

Εκείνη του Modern Art Museum στη Νέα Υόρκη, όπου έτυχε να είμαστε μέσα και μόλις προφθάσαμε να βγούμε, για να δούμε τον Rockefeller, τον σημερινό κυβερνήτη της Νέας Υόρκης, να δανείζεται το κράνος ενός πυροσβέστη και να ορμά άφοβος μέσα, για να περισώσει πολύτιμους πίνακες.

Στο Chicago πάλι, μέσα σε μια νύχτα, επιστρέφοντας με το Σπίρο Μελά και τη γυναίκα του από την παράσταση του έργου του Pulman για το Τέξας, που είχε μεγάλη επιτυχία, και όπου εχειροκροτήσαμε τον Λογοθετίδη, τον μόνο άλλωστε πραγματικό cow-boy που συναντήσαμε σ' όλη την Αμερική, μολονότι διατρέξαμε με αυτοκίνητο τέσσερες πολιτείες, το Τέξας, το New Mexico, το Colorado και την Arizona! Επιστρέφοντας λοιπόν από το θέατρο βρήκαμε τους δρόμους κλειστούς, γιατί είχαν πάρει φωτιά δύο εκκλησίες σε δύο διαφορετικά σημεία του Chicago.

Και όταν επιτέλους φθάσαμε στο ξενοδοχείο μας, έπιασε φωτιά την ίδια κιόλας νύχτα που φτάσαμε.

Κατατρομαγμένοι από τις σειρήνες, που χαλούσαν τον κόσμο, κάτω από τα παράθυρά μας, και τον καπνό που μας έπνιγε κατεβήκαμε όπως όπως στο Hall, όπου δεν βρήκαμε κανέναν άλλο παρά μόνο τον θυρωρό, που ξαφνιάστηκε με την παρουσία μας. Στην ερώτηση γιατί δεν μας ειδοποίησε, μας απάντησε ότι δεν υπήρχε λόγος γιατί η πυρκαγιά είναι under control «υπό έλεγχο». Όταν θα διέφευγε από τον έλεγχο, τότε θα μας ειδοποιούσε. Γι' αυτό όπως βλέπετε, μας είπε, κανείς δεν έχει κουνηθεί από το δωμάτιό του, αφού δεν έχει ειδοποιηθεί...

Παρ' όλες όμως αυτές τις διαβεβαιώσεις επροτιμήσαμε φυσικά να μείνουμε στο Hall μέχρις ότου φύγουν οι αντλίες, με τη σκέψη πως αν τύχαινε να ξεφύγει η φωτιά από τον έλεγχο, ίσως τότε να ήταν πια αργά!...

Το αίσθημα λοιπόν ανασφάλειας των Αμερικανών όπως είπα παραπάνω, δεν οφείλεται μόνο στους κακοποιούς και τις πυρκαγιές που και τα δύο αυτά τα έχουν κατά κάποιο τρόπο συνηθίσει, και τα εξουδετερώνουν με τον καιρό.

Τα πραγματικά αίτια είναι πολύ βαθύτερα.

Όπως είναι γνωστό οι Αμερικανοί στη μεγάλη τους πλειοψηφία είναι Ευρωπαϊκής καταγωγής. Η μετανάστευση εδημιούργησε στους αποίκους προγόνους των μια ψυχολογική αντίθεση ανάμεσα στις παραδόσεις, συνήθειες και ηθικές αρχές, που υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν πίσω τους, αλλά από τις οποίες έμειναν βαθειά ποτισμένοι, και τον καινούργιο κόσμο που βρήκαν, που όμως για να επιζήσουν και επιτύχουν έπρεπε να απορρίψουν κάθε τι που θύμιζε την Ευρωπαϊκή τους προέλευση.

Η αντίθεση αυτή επρόκαλεσε μια ισχυρή ψυχική σύγκρουση μέσα τους, που σε ηπιότερο βέβαια βαθμό κληρονόμησαν και οι νεότερες γενεές.

Η ψυχική αυτή σύγκρουση θα μπορούσε εν μέρει να δικαιολογήσει την Αμερικανική νεύρωση, για την οποία τόσο λόγος γίνεται στην Ευρώπη και που εγώ θα την ονόμαζα νεύρωση «των υγιών ανθρώπων».

Εξ άλλου ο Αμερικανός αισθάνεται μόνος μέσα στο έρημο πλήθος, όπως τόσο ζωηρά περιγράφει ο Riesman στο βιβλίο του *The Lonely Crowd*. Το πλήθος αυτό που κανένα πραγματικός δεσμός, θρησκευτικός, μυθικός, μεταφυσικός ή οποιοσδήποτε άλλος, δεν φαίνεται να το ενώνει.

Είναι τόσο έκδηλη αυτή η μοναξιά, που την αισθάνεται και όταν βρίσκεται ακόμα στην 5η Λεωφόρο της Νέας Υόρκης ή στο Time Square, όπου την ένωσε και ο διαλεκτός μου φίλος Ακαδημαϊκός Ηλίας Βενεζής και την περιέγραψε τόσο παραστατικά στο βιβλίο του.

Οι μεγάλες αποστάσεις και ο γοργός ρυθμός της ζωής, που δυσχεραίνουν την επαφή των ανθρώπων, έξω από την εργασία τους, συντελούν στο να αυξάνουν αυτό το αίσθημα της μοναξιάς.

Σαν ψυχολογική αντίθεση, θα σημειώσω, ότι η ευκολία της ζωής, η άνεση με την οποία διεκπεραιώνονται τα πάντα, χωρίς ο άνθρωπος να υποστεί καμιά ταλαιπωρία, χωρίς να χρειάζεται για το απλούστερο πράγμα η μεσολάβηση διαφόρων προσώπων, για να σε φέρουν σε επαφή με τον ιδιαίτερο του Υπουργού ή με τον βουλευτή, αυτό το μέγιστο αγαθό στην Αμερική, έχει ωστόσο σαν αποτέλεσμα ν' απομονώνει το άτομο και να εντείνει τη μοναξιά του.

Αυτό το αίσθημα της ερημιάς σπρώχνει τον Αμερικανό στον Ακτιβισμό και στην αναζήτηση της πρακτικής επιτυχίας, που η πουριτανική του ιδιοσυστασία τον κάνει να την βλέπει σαν το ασφαλέστερο σημάδι της Θείας εκλογής.

Έτσι στρέφει κατά κάποιο τρόπο τα νώτα στο μυστήριο της ζωής και πιστεύει μόνο σε μια ριζική επιστημονική απλούστευση όλων των προβλημάτων της. Εδώ παρατηρείται μια άλλη κτυπητή και πολύ ενδιαφέρουσα ψυχολογική αντίθεση. Ενώ ο Αμερικανός όχι μόνο πιστεύει στην απλούστευση των υλικών και τεχνικών προβλημάτων της ζωής αλλά και το επιτυγχάνει, με τον πιο θαυμαστό τρόπο, μπερδεύεται τις περισσότερες φορές στις πιο απλές ψυχολογικές καταστάσεις. Και γι' αυτό με το παραμικρό καταφεύγει στον ψυχαναλυτή. Όπου μοιραία τα απλά μετατρέπονται καμιά φορά σε δύσκολα.

Ο ψυχαναλυτής στην Αμερική δεν είναι μόνο ένας ειδικός γιατρός, αλλά υποκαθιστά πολλές φορές τον ιερέα και ακόμα και τον δικηγόρο σύμβουλο. Είναι με άλλα λόγια μια *Bonne à tout faire*, και κατά κάποιο τρόπο το τρίτο μάτι, που επιτρέπει στον Αμερικανό να δει μέσα στον εαυτό του για να τον γνωρίσει.

Έτσι ενώ ο Αμερικανικός λαός είναι ελευθερωμένος από τα τόσα συμβατικά συμβόλαια που δεσμεύουν ακόμα τους Ευρωπαίους, είναι αντίθετα ο καλύτερος και πιστότερος πελάτης της ψυχανάλυσης. Και τούτο δεν οφείλεται όπως θα νόμιζε κάποιος σε ανώμαλα ή νο-

σηρά συμπλέγματα.

Τουναντίον είναι, θα έλεγα, αποτέλεσμα μιας εξαιρετικής υγείας, αλλά μιας υγείας χωρίς συγκατάβαση!

Ο Αμερικανός επιθυμεί, έχει ανάγκη να οργανώνει πάντα τη ζωή του ώστε να είναι εύκολη, απλή και φωτεινή, με άλλα λόγια του χεριού του.

Κατά τούτο είναι ο θαυμάσιος ενσάρκωτης της φιλοσοφίας της Ευτυχίας των Γάλλων Εγκυκλοπαιδιστών του 18ου αιώνα.

Με το πνεύμα όμως κάποιας υπερβολής που τον χαρακτηρίζει και με την έλλειψη κάποιου φρένου στην ευτυχία του, την ευτυχία που του δίνει η επιτυχία του στη ζωή, μια επιτυχία όμως που την θέλει απόλυτη, επιθυμεί να βάλει την ίδια τάξη και να οργανώσει έτσι τέλεια τον ψυχικό του κόσμο, όπως οργανώνει π.χ. το εργοστάσιό του.

Επειδή όμως σύμφωνα με την Αμερικανική νοοτροπία, για να καταπιαστείς με κάτι πρέπει να έχεις ειδικές γνώσεις, νοοτροπία τόσο αντίθετη με τη δική μας, ό Αμερικανός θεωρεί τον εαυτό του ακατάλληλο για την οργάνωση του ψυχικού του κόσμου, και καταφεύγει στον ψυχαναλυτή, που είναι γι' αυτόν ο μόνος ειδικός στην προκειμένη περίπτωση, για να του κολλήσει τις τόσο ποθητές ετικέτες.

Άλλο, τώρα, αν καμιά φορά οι ετικέτες αυτές μπερδεύονται και ο φίλος μας Αμερικανός γίνεται τότε αναγκαστικά, μόνιμος πελάτης των ψυχαναλυτών.

Αλλά για να επανέλθουμε στο αίσθημα ανασφάλειας των Αμερικανών, εκτός από τους δύο παράγοντες που ανέλυσα προηγουμένως, δηλαδή την ιδιάζουσα ιδιοσυστασία και το αίσθημα της μοναξιάς, που είναι ακόμα πιο έντονο και πιο δραματικό στις μεγάλες πόλεις, - πρέπει να προστεθεί και ο αμειλικτος ανταγωνισμός που τον συναντά κανείς σ' όλες τις εκδηλώσεις της Αμερικανικής ζωής.

Αυτοί είναι νομίζω οι κυριότεροι και βαθύτεροι συντελεστές του αισθήματος ανασφάλειας που νοιώθουν οι Αμερικανοί.

Για ν' αντιδράσουν σ' αυτό αφιερώνονται αποκλειστικά στην εργασία τους, που είναι και ο κυριότερος σύντροφός τους.

Γι' αυτό όποιος σταματήσει να εργάζεται στην Αμερική είναι σαν να πεθαίνει, εν αντιθέσει προς τους Ευρωπαίους, που πολλές φορές περιμένουν ανυπόμονα τη σύνταξη τους για να ζήσουν επί τέλους τη ζωή τους.

Οι διάφορες λέσχες και τ' απειράριθμα και κάθε λογής συνέδρια, που κατακλύζουν όλες τις πόλεις της Αμερικής και που είναι μια περίφημη λύση για τον εσωτερικό τουρισμό, αποτελούν επίσης μια φυγή των Αμερικανών από τη μοναξιά τους.

Αλλά την πιο πρόχειρη και εύκολη φυγή τη βρίσκει ο Αμερικανός στην ευχάριστη αλλά και τόσο επικίνδυνη συντροφιά του ούισκι.

Ωστόσο ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να αντιμετωπισθεί το αίσθημα της ανασφάλειας είναι παρ' όλα αυτά ο γάμος. Γι' αυτό και οι Αμερικανοί παντρεύονται πολύ νέοι.

Πράγμα που άρχισε να παρατηρείται τα τελευταία χρόνια και στην Ευρώπη, όχι όμως για τους ίδιους λόγους.

Έτσι μιλώντας για το γάμο φθάνουμε μοιραία στο πιο νευραλγικό και ενδιαφέρον σημείον της Αμερικανικής ζωής, από το οποίο θα έπρεπε ίσως να είχαμε αρχίσει, φθάνουμε αισίως στη γυναίκα.

Δεν νομίζω να είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι δυο πιο αντιπροσωπευτικές δημοκρατικές χώρες του κόσμου έχουν σαν σύμβολό τους τη γυναίκα.

Και τη μεν Γαλλία συμβολίζει η πολυθρύλητη Marianne, η κοπέλα του Λαού, στην πόρτα δε της Αμερικής στέκεται μια επιβλητική γυναίκα, το άγαλμα της Ελευθερίας, που κρατά περήφανα τη δάδα, που φωτίζει το δρόμο της Αμερικανικής Δημοκρατίας.

Όχι, δεν μπορεί να είναι μια τυχαία σύμπτωση, αλλά οφείλεται στο γεγονός ότι και στις δυο αυτές χώρες, η γυναίκα λατρεύεται και τιμάται περισσότερο από παντού αλλού, γι' αυτό και παίζει κυρίαρχο ρόλο.

Και αν η Γαλλίδα οφείλει τη δύναμή της στη θηλυκότητα, στην κομψότητα, στη χάρη και τη γοητεία της, η Αμερικανίδα εκέρδισε το θρόνο της Βασιλοσας στην Αμερικανική Ζωή, όχι μόνο με την ομορφιά της αλλά και με την αξία της και είναι η μόνη απόλυτη εξουσία που δέχεται, και μάλιστα ευχαρίστως, ο από παράδοση εν τούτοις και ψυχοσύνθεση δημοκράτης Αμερικανός

Ωστόσο αν ο Αμερικανός δέχεται τη γυναίκα όχι μόνο να κυβερνά μέσα στην οικογένεια, που είναι τουλάχιστον ακόμα πατριαρχική, αλλά και να καθορίζει ακόμα και την κοινωνική του θέση, είναι γιατί δεν ξεχνά τον αποφασιστικό ιστορικό και βιολογικό ρόλο, που έπαιξε η γυναίκα στα σκληρά και δύσκολα χρόνια των πρώτων αποίκων σαν σύζυγος, σαν μητέρα ή σαν διδασκάλισσα.

Αλλά και γιατί η προσφορά της στη σημερινή ζωή της Αμερικής είναι ανεκτίμητη, αφού η φωνή της ομιλεί σε κάθε Αμερικανική συνείδηση. Όταν βρίσκεται κανείς στους κεντρικούς δρόμους στις μεγάλες πόλεις της Αμερικής, στη Ν. Υόρκη, Άγιο Φραγκίσκο, Washington, Chicago, Boston την ώρα που κλείνουν τα γραφεία και τα καταστήματα, έχει την εντύπωση ότι ξεχύνονται στο δρόμο συντάγματα Αμαζόνων. Αυτό το κάποιο εφηβικό στοιχείο που τις χαρακτηρίζει σαν ένα άρωμα, που τονίζει ακόμα περισσότερο τη γυναικεία τους ομορφιά, η αθλητική και κάπως αγέρωχη κορμοστασιά τους, μαζί μ' ένα κομφορμισμό στην έκφρα-

ση και κάποιο διάχυτο αέρα πουριτανισμού, δημιούργησαν τη φήμη της απροσπέλαστης γυναίκας, που επεξετάθηκε αναπόφευκτα σ' όλες τις Αμερικανίδες.

Η φήμη όμως αυτή της απροσπέλαστης και ο μεγάλος σεβασμός που υπάρχει γενικά για τη γυναίκα στην Αμερική, αλλά και οι εξαιρετικά αυστηροί προστατευτικοί Νόμοι, που την περιφρουρούν, προκαλούν μοιραία μια κάποια αναστολή στις ανδρικές εκδηλώσεις, αναστολή όμως που ερμηνεύεται πολλές φορές από τη γυναίκα σαν αδιαφορία και φυσικά την πηλώνει. Ο ψυχικός αυτός τραυματισμός, και η σύγκρουση ανάμεσα από την απέραντη εξουσία και δύναμη, που κατέχει η Αμερικανίδα στον τόπο της και τη θηλυκή αδυναμία που επιθυμεί κατά βάθος να νοιώθει, σαν κάθε πραγματική γυναίκα, την οδηγούν πολλές φορές στην ψυχανάλυση.

Έτσι η Αμερικανίδα πληρώνει στον ψυχαναλυτή, τα λύτρα της παντοδυναμίας της, όπως ακριβοπληρώνει κανείς κάθε τι το πολύτιμο που έχει. Κατά συνέπεια, αν και από διαφορετικούς δρόμους, άνδρες και γυναίκες στην Αμερική καταλήγουν αρκετά συχνά στην ψυχανάλυση.

Και αποτελεί μια εξαιρετική ψυχολογική αντίθεση το γεγονός ότι, αν τον Αμερικανό και την Αμερικανίδα, δύο εξ ίσου ισχυρούς παράγοντες αλλά σε δυο διαφορετικούς τομείς της Αμερικανικής ζωής, τους κρατά ενίοτε σε κάποια απόσταση η δύναμή τους, τους ενώνει αντίθετα η αδυναμία τους, όταν συναντώνται στο κατώφλι του Freud.

Και τώρα ας έλθουμε σ' ένα άλλο πολύ ενδιαφέρον θέμα.

Όπως όλοι στην Ευρώπη είχα κι' εγώ αρκετές προκαταλήψεις για τους Αμερικανούς, που οι περισσότερες όμως διαλύθηκαν ύστερα από το ταξίδι μου.

Αν και έμεινα μόνο δύο μήνες στην Αμερική, εν τούτοις χάρις στην ευγενικά φιλοξενία της Αμερικανικής Κυβέρνησης και την προθυμία των Υπηρεσιών της να μου θέσουν όλα τα δυνατά μέσα στη διάθεσή μου, κατόρθωσα να κάνω όλο το γύρο της μεγάλης και καταπληκτικής αυτής χώρας, να επισκεφθώ πλείστα όσα Νοσοκομεία και Πανεπιστήμια και να ρθώ σ' επαφή με διεθνείς φυσιογνομίες της Επιστήμης βρίσκοντας παντού μια φιλική και ζεστή υποδοχή.

Εξ άλλου οι πολλαπλές προσωπικές γνωριμίες μου, μου επέτρεψαν να σχετισθώ με πολλούς άλλους και διαφορετικούς κύκλους της Αμερικανικής ζωής. Από την υψηλή κοινωνία της Ν. Υόρκης της Ν. Ορλεάνης και της Βοστώνης, που είναι πολλές φορές πιο κλειστή από την αντίστοιχή της στην Ευρώπη, μέχρι των μποέμικων καλλιτεχνικών κύκλων του Greenwich Village και των πιο ετερόκλητων και περιέργων τύπων του Αγίου Φραγκίσκου, αυτής της Πανέμορφης Πόλης πάνω στον Ειρηνικό.

Έτσι μου δόθηκε η ευκαιρία να έχω ένα πολύ πλούσιο υλικό, για τις ψυχολογικές παρατηρήσεις μου.

Αποτελεί σχεδόν γενική συνείδηση στην Ευρώπη, πως μολονότι στην Αμερική λατρεύονται ελεύθερα όλες οι θρησκείες του κόσμου, οι Αμερικανοί πιστεύουν στην πραγματικότητα σ' ένα μόνο θεό και αυτός είναι το δολάριο!

Και πως οι άνθρωποι δεν ερωτούν, δεν ενδιαφέρονται ποιός είσαι, αλλά των πόσων δολαρίων είσαι.

Αυτό πίστευα κι' εγώ πριν πάγω στην Αμερική. Εν τούτοις πολύ γρήγορα διεπίστωσα, πως δεν ήταν παρά μια εσφαλμένη γνώμη. Το χρήμα για τον Αμερικανό δεν είναι σκοπός, είναι το μέσον. Και όπως έλεγε ο μεγάλος οικονομολόγος της Αμερικής Carey, τα δολάρια για την Αμερικανική κοινωνία είναι, όπως η καύσιμη ύλη για να κινηθεί μια ατμομηχανή. Γι' αυτό και η αποταμίευση δεν είναι Αμερικανική συνήθεια.

Οι Αμερικανοί σαν οπαδοί της φιλοσοφικής θεωρίας του πραγματισμού δεν πιστεύουν στη στατική επιτυχία. Ακόμα και οι πλουσιότεροι ζουν κατά κάποιο τρόπο με χρέη, πράγμα πού τους χρησιμεύει σαν ένα κέντρισμα για μια νέα πάντα προσπάθεια και μια συνεχή εργασία.

Και μολονότι στην Αμερική ο πλούτος είναι άνισα διαμοιρασμένος, εν τούτοις τον απολαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του Αμερικανικού Λαού.

Αν λοιπόν οι Αμερικανοί, σε μια μεγάλη πλειοψηφία, υπολογίζουν έναν άνθρωπο σύμφωνα με τα δολάρια που έχει, είναι γιατί εκτιμούν σ' αυτά την αξιοποίηση της εργασίας και της ικανότητάς του, που είναι γι' αυτούς απαραίτητη προϋπόθεση για την αναζήτηση της ευτυχίας.

Ωστόσο, αυτό το κλίμα όχι μόνο δεν εμποδίζει, αλλά αντίθετα ευνοεί τις πνευματικές, και καλλιτεχνικές αξίες, πού έχουν σε ορισμένα στρώματα της Αμερικανικής Κοινωνίας, μια εξαιρετική ακτινοβολία, ή οποία ξεπερνά πολλές φορές την αντίστοιχί της στην Ευρώπη.

Μερικοί μάλιστα αριστοκρατικοί κύκλοι, από ένα σομιπισμό, όχι ματαιόδοξο και στείρο, αλλά αντίθετα δημιουργικό, ενώ κρατούν τις πόρτες των κλειστές σε πολλούς μεγιστάνες του πλούτου, τις ανοίγουν μόνο στους πνευματικούς ανθρώπους.

Έτσι αυτή τη στιγμή στην Αμερική ο πλεονασμός του πλούτου νομίζω ότι τείνει να δημιουργήσει μια νέα αριστοκρατική τάξη, που θα στηρίζεται κυρίως στις πνευματικές αξίες.

Αλλά για να επανέλθουμε στη νοοτροπία του Αμερικανού εν σχέση με το χρήμα, επιθυμώ να υπογραμμίσω εδώ μια ψυχολογική αντίθεση στον Αμερικανικό χαρακτήρα.

Ενώ ο Αμερικανός αγωνίζεται μέχρι θανάτου για να κερδίσει ένα δολάριο, μπορεί την ίδια ώρα να προσφέρει μια δωρεά εκατομμυρίων. Αναμφισβήτητα είναι από τους πιο γενναίωδωρους λαούς του κόσμου, γίνεται όμως ο πιο φιλάργυρος όταν υποπτευθεί ότι θέλουν να εκμεταλλευθούν την γενναιοδωρία του.

Αυτή η καχυποψία του και γενικότερα μια εξαιρετική ευαισθησία για την γνώμη των άλλων γι' αυτόν και ιδιαίτερα των Ευρωπαίων, τον αναγκάζουν να κλείνεται πολλές φορές στον εαυτό του.

Αυτό δε το κλείσιμο, που έρχεται σε αντίθεση με τον ανοιχτόκαρδο και εκδηλωτικό χαρακτήρα του, και με την πηγαία νεανική φρεσκάδα του, που θεωρείται κακώς στην Ευρώπη σαν αφέλεια, αυτό λοιπόν το κλείσιμο στο καβούκι του, είναι στην πραγματικότητα μια άμυνα, που την καμουφλάρει συνήθως με ένα λεπτό στρώμα υπεροπτικής ειρωνείας. Η άμυνα αυτή εκλαμβάνεται πολλές φορές από τους Ευρωπαίους σαν αλαζονεία.

Αυτήν ακριβώς την εσφαλμένη εντύπωση των Ευρωπαίων αναφέρει και ο διαλεχτός μου φίλος Ευάγγελος Παπανούτσος χωρίς ο ίδιος να παίρνει καμιά θέση μιλώντας γενικότερα για τους Αμερικανούς και την Ευρώπη, σ' ένα τελευταίο πολύ ενδιαφέρον άρθρο του στο *Βήμα*.

Έτσι η ερμηνεία που προσπαθώ να δώσω παραπάνω, αποκτά κάποιο επίκαιρο χαρακτήρα.

Η παρεξήγηση αυτή μεταξύ Αμερικανών και Ευρωπαίων, ξεκινά από την αντίδραση που είχαν τα παιδιά των πρώτων αποίκων απέναντι του πατέρα τους, που αντιπροσώπευε γι' αυτά την Ευρώπη.

Η αντίδραση αυτή δεν οφείλεται μόνο, σύμφωνα με τη Φρουδική ερμηνεία, στη μετάθεση που έκαναν της τυραννικής τότε Αγγλικής εξουσίας στον πατέρα, αλλά και σε μια βιολογική σχεδόν ανάγκη που είχαν αυτά τα παιδιά να ελευθερωθούν από κάθε τι, που τους θύμιζε Ευρώπη, για να μπορέσουν να γίνουν γνήσιοι Αμερικανοί.

Η αντίθεση αυτή ανάμεσα στη γνήσια Αμερικανοποίηση και την Ευρωπαϊκή καταγωγή, δημιούργησε ψυχικές συγκρούσεις, για τις οποίες έχω ήδη μιλήσει.

Και μολονότι από πολλού χρόνου δεν υπάρχουν πλέον οι συνθήκες, για να δημιουργηθεί μια τέτοια αντίθεση, υποφώσκει όμως αυτή πάντα στον ψυχικό κόσμο των Αμερικανών, έτοιμη ν' αναπήδησει στην πρώτη ευκαιρία.

Ιστορικό πια παράδειγμα αποτελεί η διακήρυξη του Στρατηγού Patton προς τα Αμερικανικά αποβατικά στρατεύματα της Σικελίας.

«Όταν θα αποβιβασθούμε, έλεγε η ημερησία διαταγή του Στρατηγού, θα συναντήσουμε Ιταλούς και Γερμανούς, τους οποίους η τιμή μας επιβάλλει να προσβάλουμε και να εξολοθρεύσουμε. Πολλοί από σας έχετε στις φλέβες σας Ιταλικό ή Γερμανικό αίμα. Πρέπει όμως να έχετε υπ' όψη σας, ότι οι προγονοί σας είχαν τέτοιο πάθος για την Ελευθερία, ώστε δεν εδίσταζαν να εγκαταλείψουν την Πατρίδα τους και τα σπίτια τους για να βρουν την ελευθερία αυτήν πέραν του Ωκεανού.

Αντίθετα οι πρόγονοι εκείνων που οφείλουμε να κτυπήσουμε, δεν είχαν το αναγκαίο θάρρος για μια τέτοια θυσία. Και γι' αυτό παρέμειναν δούλοι!»

Μ' αυτές τις λίγες φράσεις ο Patton δίνει μια συνοπτική αλλά λαμπερή εικόνα, που φωτίζει πολλές πλευρές της Αμερικανικής ψυχοσύνθεσης.

Αλλά το κορύφωμα της άμυνας των Αμερικανών απέναντι των Ευρωπαίων επάνω στο πνευματικό επίπεδο, είναι το βίαιο και υπεροπτικό ξεσπάθωμα του Edmund Wilson εις το βιβλίο του *A piece of my mind*, όπου διαβάζει π. χ. κανείς την παρακάτω εξωφρενική περικοπή. «Όσον αφορά εμένα λέγει ο Wilson, σαν Αμερικανός έχω την παραμικρή αμφιβολία, πως το περίφημο Αμερικανικό λουτρό, μου χαρίζει δώρα πολιτισμού απείρως πλουσιότερα, από ό,τι ποτέ δέχθηκα μέσα σε μια καθεδράλη!»

Τέτοιες παράλογες υπερβολές είναι φυσικό να ερεθίζουν τους Ευρωπαίους, που αντί να δουν τί κρύβεται πίσω απ' αυτές, τις παίρνουν τοις μετρητοίς, για να εκτιμήσουν κάπως επιπόλαια το πνευματικό επίπεδο των Αμερικανών.

Αλλά την εσφαλμένη αυτή γνώμη των Ευρωπαίων για τους Αμερικανούς δεν την προκαλεί μόνο, όπως είπα, η υπεροψία των τελευταίων. Την τροφοδοτεί ακόμα περισσότερο από μια παράξενη αντινομία, η μετριοφροσύνη και η σεμνότητα που δείχνουν συνήθως οι Αμερικανοί. Έτσι όχι μόνο δεν προβάλλουν αρκετά τις πνευματικές αξίες του τόπου των, που εν τούτοις είναι αξιοζήλευτες, αλλά πολύ συχνά και τις υποβιβάζουν.

Πολλές φορές μου δόθηκε η ευκαιρία να πιστοποιήσω, μέσα στους Πανεπιστημιακούς και Νοσοκομειακούς κύκλους της Αμερικής, μια κτυπητή ψυχολογική αντίθεση ανάμεσα από την αχαλίνωτη φιλοδοξία και αμέτρητη θέληση να κατακτήσουν τα πάντα, και μια μετριοφροσύνη με την οποία μιλούν για την ίδια τους την πνευματική εργασία, και όταν ακόμα αυτή έχει διεθνή απήχηση. Καθώς και τη σεμνότητα με την οποία προβάλλουν τις διακρίσεις και τους τίτλους των, μολονότι τους κατέκτησαν μόνο με την αξία τους.

Έτσι στον κατ' εξοχήν αυτό τόπο της ρεκλάμας, όπως τον ονομάζουν οι Ευρωπαίοι, οι Καθηγητά της Ιατρικής π.χ., πού πολλοί είναι διεθνείς φυσιογνώμιες, όχι μόνο δεν προβάλλουν τον τίτλο τους, αλλά και πολύ σπανίως τον αναγράφουν.

Ίσως γιατί πιστεύουν πως ο καλύτερος τίτλος είναι το «ονόμα τους».

Εξ άλλου είχα την ευκαιρία στις καθημερινές επισκέψεις μου στα Νοσοκομεία, να θαυμάσω το πραγματικά δημοκρατικό πνεύμα που τα διέπει.

Πρώτα απ' όλα τα Νοσοκομεία είναι ανοιχτά σ' όλους τους γιατρούς. Δηλαδή οποιοσδήποτε γιατρός, που νοσηλεύει έναν άρρωστο στην πόλη, έχει το δικαίωμα να εξακολουθεί να τον παρακολουθεί, και όταν ο άρρωστος αυτός εισέλθει σ' ένα Νοσοκομείο.

Γιατί οι Αμερικανοί δεν θέλουν να υποχρεώσουν τον άρρωστο να νοσηλευθεί μόνο από τους διορισμένους γιατρούς, που γι' αυτόν ίσως να μην είναι οι καλλύτεροι, αλλά και από το γιατρό της εκλογής του. Και για να εξασφαλίσουν ακόμα περισσότερο τη Νοσηλεία του Αμερικανού πολίτη, διορίζουν συνήθως, εκτός των Διευθυντών, και Συμβούλους ιατρούς που ελέγχουν κατά κάποιον τρόπο τους τελευταίους. Όλοι δε αυτοί οι γιατροί εναλλάσσονται συχνά, για να δοθεί η ευκαιρία σε όλους να δοκιμασθούν και να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους.

Έτσι ο μεν άρρωστος πιστεύει ότι νοσηλεύεται με τις καλλύτερες συνθήκες, πράγμα που δυναμώνει τον ψυχικό του τόνο, και συντελεί στην ταχύτερη θεραπεία του, το δε Κράτος και τα Διοικητικά Συμβούλια παραμένουν αδιάβλητα.

Τέλος το κατ' εξοχήν Δημοκρατικό αυτό σύστημα έχει και ένα τρίτο ευεργετικό αποτέλεσμα.

Αποκλείει κάθε χρησιμοποίηση πλαγίων μέσων προς επιτυχίαν ενός διορισμού, αφού ο διορισμός αυτός δεν είναι μονοπώλιον των ολίγων.

Και μια που είμαστε στα Νοσοκομεία, θα σας κουράσω λιγάκι, για να σας δώσω μια εικόνα του ιπποτικού πνεύματος (Fair Play) που χαρακτηρίζει και εδώ τους Αμερικανούς.

Στα περισσότερα Νοσοκομεία γίνεται δύο φορές το μήνα, μια δημόσια ομιλία από τους Διευθυντάς ιατρούς, πάνω στα ιατρικά λάθη, που έκαναν και που πολλές φορές ήταν μοιραία για τον άρρωστο. Λάθη που όχι μόνο δεν τα αποκρύπτουν, αλλά τα εκθέτουν αντίθετα στο Δημόσιο έλεγχο.

Σε μια συζήτηση που είχα πάνω σ' αυτό το θέμα, με τον διάσημο καρκινολόγο Oschner, Διευθυντή του Oschner Center της Νέας Ορλεάνης, μου εξήγησε ότι αυτό γίνεται για δύο κυρίως λόγους. Για να γνωσθούν τα λάθη ώστε ν' αποφεύγονται εις το μέλλον, αλλά και για να διδάσκονται οι νεότεροι, ότι η αλήθεια δεν πρέπει ν' αποκρύπτεται.

Και αφού σας μιλώ για το Oschner Center, πού είναι από τα πιο περίφημα Νοσοκομειακά Κέντρα της Αμερικής, θα μου επιτρέψετε να σας πω το αίσθημα υπερηφάνειας που αισθάνθηκα σαν Έλληνας, όταν σε ένα επίσημο γεύμα, που δόθηκε προς τιμήν μου στο ξακουστό εστιατόριο Antoine της Νέας Ορλεάνης, άκουσα τον Doctor Oschner να τονίζει με συγκίνηση, στην πρόποση που μου έκανε, ότι η ίδρυση των πολυάριθμων εργαστηρίων του περίφημου αυτού Νοσοκομειακού Κέντρου για το οποίο με το δίκιο της υπερηφανεύεται η Νέα Ορλεάνη, οφείλεται σε μια ηγεμονική δωρεά ενός Έλληνα, του Βασιλείου Χέλη πατέρα, και η σημερινή συντήρησή τους στη γενναιοδωρία του Χέλη υιού, που από ευλάβεια προς τη μνήμη του πατέρα του, αλλά και από ευγνωμοσύνη προς τον τόπο πού τον ανέδειξε, ανέλαβε τη μεγάλη αυτή δαπάνη που απαιτείται γι' αυτή τη συντήρηση.

Αλλά για να επανέλθουμε στις ψυχολογικές αντινομίες θα ήθελα να παρατηρήσω

πως η Αμερικανική ζωή όπως και ολόκληρη άλλωστε η Αμερική δίνει την εντύπωση μιας μεγάλης αντίθεσης.

Και τούτο είναι νομίζω φυσικό γιατί οι Αμερικανοί, σαν οπαδοί του πραγματισμού, δεν πιστεύουν σε στατικές αλήθειες, αλλά έχουν την βαθειά πεποίθηση ότι η ζωή προχωρεί και εξελίσσεται συνεχώς δημιουργικά, ανάμεσα κυρίως από αντιθέσεις.

Ωστόσο αυτές τις αντιθέσεις δεν τις αγνοούν, ούτε τις προσπερνούν. Τουναντίον με εξαιρετικό πείσμα προσπαθούν να κρατήσουν ενωμένα τα δύο άκρα μιας οποιασδήποτε αντίθεσης, που θα παρουσιασθεί και να βρουν μια λύση που θα τα συμφιλίωσε και θα τα συμβιβάσει μεταξύ τους.

Είναι δε τόσο η επιθυμία του Αμερικανού για ένα τέτοιο συμβιβασμό πάνω στον οποίο όπως πιστεύει στηρίζεται η εξέλιξη της ζωής, ώστε χάνει πολλές φορές πολύτιμο χρόνο, για να τον επιτύχει.

Αργά και προσεκτικά ζυγίζει τη θέση και αντίθεση, για να φθάσει στη σύνθεση, δηλαδή σε μια απόφαση. Έτσι δίνει την απατηλή εντύπωση ότι διστάζει και αμφιταλαντεύεται.

Αφ'ης στιγμής όμως λάβει την απόφαση, την εκτελεί με αστραπιαία ταχύτητα, για να κερδίσει ίσως το χαμένο χρόνο.

Αυτή η ταχύτητα στην εκτέλεση καθώς και η εντύπωση μιας πολύστροφης μηχανής που παρουσιάζει επιφανειακά η Αμερικανική Ζωή, δημιουργούν την εικόνα της Χώρας με τον ταχύτερο ρυθμό, που έρχεται ωστόσο σε αντίθεση, όπως εξήγησα παραπάνω, με το βραδύ εσωτερικό ρυθμό των Αμερικανών.

Αυτή η παρατήρηση, όσο και αν φαίνεται εκ πρώτης όψεως παράδοξη, γίνεται πολύ πιο νοητή, όταν σκεφθεί κανείς πως ο Αμερικανός έχει την ψυχρούνηση του πραγματιστού, που για την επιτυχία ενός πειράματος δεν πρέπει να υπολογίζει τον χρόνο αλλά να βασίζεται στην υπομονή, στην ακρίβεια και στην αυστηρή τήρηση των κανόνων κατά την εκτέλεσή του.

Γι' αυτό άλλωστε και το καλύτερο βοήθημα, για να γνωρίσει κανείς την Αμερική είναι το περίφημο σύγγραμμα τού μεγάλου Γάλλου Φυσιολόγου Claude Bernard *Εισαγωγή στη μελέτη της πειραματικής Ιατρικής (Introduction à l'étude de la médecine expérimentale)*.

Μιλώντας τόσο ώρα για τις ψυχολογικές αντιθέσεις της Αμερικής, δεν αντελήφθηκα πως βρίσκομαι εγώ ο ίδιος, από πολλού σε πλήρη αντίθεση με την υπομονή σας.

Αλλιώς θα μπορούσα να σας μιλήσω για πολλές ψυχολογικές πλευρές της μεγάλης αυτής χώρας και ν' αγγίξω ορισμένα άλλα φλέγοντα προβλήματά της, που δημιουργούν αυτή τη στιγμή ένα αίσθημα αγωνίας, όπως π.χ. το πρόβλημα της εγκληματικότητας των νέων, η περίφημη Juvenile Delinquency, που η λύση του απασχολεί σήμερα ολόκληρη την Αμερική.

Θα αποτελούσε όμως το πιο αδικαιολόγητο κενό στη σημερινή ομιλία μου αν δεν σας έλεγα δυο λέξεις για μια τεράστια αντίθεση στην Αμερικανική Ζωή, που αν οι Αμερικανοί δεν την είχαν εξουδετερώσει, όπως νομίζω, με ένα πραγματικά αριστοτεχνικό τρόπο, θα μπορούσε να είχε υπονομεύσει αυτά τα ίδια τα θεμέλια της Αμερικανικής Δημοκρατίας.

Και αυτή η αντίθεση είναι εκείνη που υπάρχει ανάμεσα στην απέραντη ελευθερία του ατόμου, που είναι η σπονδυλική στήλη της Αμερικανικής Δημοκρατίας, και το πνεύμα της ομάδας για να μη πω αγέλης, που κυριαρχεί στην Αμερικανική Ζωή, δημιουργώντας έτσι ένα απελευπτικα αυθόρμητο πνευματικό κομφορμισμό.

Η Αμερική, η χώρα της Ελευθερίας του ατόμου, έβιομηχανοποίησε εν τούτοις όλες τις εκδηλώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Το περίεργο δε είναι ότι, ενώ η Αμερικανική Βιομηχανική Επανάσταση είχε σαν κυριαρχικό σκοπό και σαν κίνητρο, να δώσει μεγαλύτερη ελευθερία και αξιοπρέπεια στο άτομο, εν τούτοις παρασυρόμενη από ένα υπέρμετρο ζήλο για να το επιτύχει, έφθασε, τουλάχιστο φαινομενικά, στο αντίθετο αποτέλεσμα.

Έτσι ο Henry Ford, ξεκινώντας με την ευγενικά πρόθεση να πραγματοποιήσει την προφητεία του Αριστοτέλη, που ήταν η απελευθέρωση των ανθρώπων, χάρις στην εξέλιξη της μηχανής, κατέληξε στην ανακάλυψη της Assembly Line. Στη βιομηχανική δηλαδή αυτή καταπληκτική μέθοδο, που παρακολούθησα στο Detroit, που αναστέλλει κάθε πνευματική πρωτοβουλία και αναγκάζει το άτομο να εκτελεί πάντα τις ίδιες ρυθμικές κινήσεις, σαν αυτόματα. Θα θυμάστε ίσως πόσο παραστατικά είχε δώσει την εικόνα αυτής της Assembly Line ο Charlot στην ταινία του *Σύγχρονοι Καιροί*.

Η μέθοδος αυτή της εργασίας επεκτείνεται σε πλείστους άλλους τομείς της Αμερικανικής Ζωής. Η ξακουστή π.χ. Mayo Clinic που είναι από τα περιφημότερα ιατρικά κέντρα τού κόσμου, και ασφαλώς το πιο πρωτότυπο, λειτουργεί κατά ένα ανάλογο τρόπο, όπως δηλαδή τα εργοστάσια των αυτοκινήτων. Είναι με άλλα λόγια μια ιατρική Assembly Line.

Και ενώ όλα αυτά σε τρομάζουν και σου δίνουν την εντύπωση πως οι Αμερικανοί έχουν μια υποδουλωθεί στη μηχανή, ωστόσο αντιλαμβάνεσαι στο τέλος, ότι χάρις στη βιολογική ανάγκη τους για την ελευθερία και τη φανατική προσηλωσή τους προς την αξιοπρέπεια του ατόμου, που είναι τα δυο Sine qua non της ζωής των, κατόρθωσαν όχι μόνο να διατηρήσουν ακέραιη και ελεύθερη την ατομικότητά τους, αλλά και να εκπολιτίσουν την τρομακτική δύναμη της μηχανής, εμψυκώντας την ανθρώπινη πνοή τους. Και τώρα που φεύγουμε απ' αυτόν τον καταπληκτικό τόπο, θυμάμαι το βράδυ όταν αποχαιρετούσαμε τη Νέα Υόρκη. Συνεπαρμένοι ακόμα απ' τον παλλόμενο ρυθμό της κοιτούσαμε την αστραφτερή πολιτεία, που δεν είχε ωστόσο κατορθώσει να ικανοποιήσει τον Georges Duhamel.

«New York vous excite mais elle ne vous satisfait pas.» «Η Νέα Υόρκη σε διεγείρει αλλά δεν σε ικανοποιεί», είχε κάπου γράψει ο γνωστός αυτός Γάλλος συγγραφέας.

Τούτα τα λόγια που μου είχαν κάνει εντύπωση και τα είχα κάποτε πιστέψει, μου φαινόταν τώρα μια πολύ όμορφη απλώς φιλολογική έκφραση, χωρίς όμως αληθινό περιεχόμενο. Γιατί ο κραδασμός που νοιώθεις όχι μονάχα στη Νέα Υόρκη, αλλά και σ' ολόκληρη τη χώρα, είναι τόσο έντονος και η διέγερση τόσο μεθυστική, που βρίσκεις μέσα της και την ικανοποίησή σου.

Αλλά το καράβι μας όλο και ξεμάκρυνε και καθώς πλησιάζαμε το άγαλμα της Ελευθερίας, ένοιωσα κάποιο αίσθημα ενοχής.

Γιατί όπως όλοι στην Ευρώπη, που μας αρέσουν τα ευφυολογήματα και τα έξυπνα λογοπαίγνια, είχα βρει εξαιρετικά πετυχημένη και είχα πολύ γελάσει, με μια από κείνες τις γνωστές παραδοξολογίες του Bernard Shaw. «Δεν είδα πολλά αγάλματα στον τόπο σας» είχε παρατηρήσει, φεύγοντας από τη Νέα Υόρκη, ο Bernard Shaw, σ' έναν Αμερικανό δημοσιογράφο. «Είναι γιατί δεν συνηθίζουμε να στήνουμε αγάλματα στους νεκρούς μας» απάντησε εκείνος. «Μα τότε γιατί στήσατε τούτη εδώ», τον ειρωνεύτηκε ο Ιρλανδός συγγραφέας, δείχνοντας το άγαλμα της Ελευθερίας.

Και όμως, καθώς περνούσαμε τώρα από πολύ κοντά της, την είδαμε τόσο ολοζώντανη και ζεστή να στέκει μπροστά μας, έτσι ακριβώς όπως την είχαμε συναντήσει να μας καλοδέχεται παντού στην Αμερική.

Και άθελά μας απλώσαμε το χέρι και τη χαιρετίσαμε συγκινημένοι, όπως αποχαιρετά κανείς την οικοδέσποινα, όταν φεύγει από ένα τόσο φιλόξενο σπίτι.

Άγγελος και Λητώ Κατακουζηνού και ναύαρχος Κοντογιάννης στη γέφυρα του υπερωκεανίου Βασίλισσα Φρειδερίκη, 17 Ιουνίου 1958, ταξιδεύοντας προς Νέα Υόρκη.

Angelos and Leto Katakouzenos and Admiral Kontogiannis on the bridge of the Queen Federica ocean liner, 17 June 1958, sailing to New York.

DUALITIES IN THE AMERICAN WAY OF LIFE

by Angelos Katakouzenos

Βραδιά εορτασμού στο διαμέρισμα των Κατακουζηνών, το 1963 για την πρώτη εκτύπωση του περιοδικού *Greek Heritage* στην Ελλάδα από την εταιρεία Ασπιώτη-Έλκα. Διακρίνονται από αριστερά: Κλέων Παράσχος, Πέτρος Χάρης, Ηλίας Βενέζης, Κώστας Κυριαζής, Λητώ Κατακουζηνού, Γιώργος Θεοτοκάς, Παντελής Πρεβελάκης, Κίμων Φράιερ, Άγγελος Κατακουζηνός.

A celebration at the Katakouzenos flat in 1963 on the occasion of the first issue of *Greek Heritage* magazine, printed in Greece by Aspiotis-Elka. From left: Kleon Paraschos, Petros Charis, Ilias Venezis, Kostas Kyriazis, Leto Katakouzenos, Giorgos Theotokas, Pantelis Prevelakis, Kimon Frier, Angelos Katakouzenos.

The first thing that impresses one about New York is the sense of airy lightness, which contrasts strangely with the enormous bulk of its buildings. New York is the apotheosis of aesthetics based on common sense. These skyscrapers oppress one far less than many a medium-sized apartment block in Athens, because their structure is so ingeniously conceived and the breathing-space that surrounds them so wisely organized. The Americans believe – quite rightly – that solidity has absolutely nothing to do with sheer weight. What is more, though one would expect these bold, man-made works to be insolently aggressive, they appear singularly humble, especially if one compares them to the cathedrals of the twelfth century, as Le Corbusier once remarked. A Gothic cathedral is meant to express prayer, humble gratitude, an invocation: ‘*De profundis elemavi, Domine*’ – and yet it seems to rise towards God with a certain arrogant pride; whereas the skyscraper which, on the contrary, is meant to express American egotism, the ability and will to find access even to the Almighty, if need be, succeeds in emanating a kind of dignified modesty, rather like that of a genuine hero who arches his powerful body quite naturally, without feeling the need to show off.

Being puritans both by tradition and by temperament – in other words, religious beings who feel only the anguish of religion and never the sensuality, pleasures, and compensations which religion can offer – the Americans have canalized into productive activity all the tremendous pressure created by their puritan anguish. At the same time, they have transferred their sensuality to their work, which they identify with their life.

As Henry Ford said: for the American, work is life itself. This canalization makes for an obsessive preoccupation with success in life, and this in turn both depersonalizes man and restricts him within the limits of his actual, empirical self, depriving him in a sense of the ability to communicate with that which transcends him.

This unusual psychological predicament, which affects many aspects of American life, has also had some influence on art, where it leads to very obvious contradictions, especially in the realm of painting. All the paintings I saw in America were either hopelessly naturalistic or unbearably abstract. At least, that was the impression I gathered at the time of my visit; I may well have been wrong, or too hasty in my judgment. From the paintings of William Harmel in the Chicago Art Institute, where you feel you can almost pick the Smyrna figs which he depicts so vividly in one of his pictures, or from one of *Times* cover portraits, where you can count the hair in the subject’s beard, right over to the paintings of Jackson Pollock, there is indeed a vast gap, an irreconcilable antithesis. The American tendency towards exaggeration, extremism, is not a sufficient explanation. I believe there is more to it than meets the eye. If we accept the premise that art is a spiritual manifestation based on a sensuous equilibrium, then we might say that the two poles of naturalism and abstractionism represent for the puritan conscience a means of escape from the sensuous pleasure of Art; it is a form of self-punishment.

The Americans seek happiness through work and unceasing effort. This dogged quest, combined with freedom and respect for the individual, are the components of the sturdy tripod upon which American democracy rests. Work is for the Americans a vital necessity, a powerful antidote to the sense of insecurity that holds them in thrall. And this brings us to a very curious contradiction indeed. America is the wealthiest nation in the world; it offers every possible amenity and pleasure in life; it brings the wildest possible dreams of success within easy reach; it is also a country where mutual respect among men is the common rule, and where the Law functions perfectly, not only through fear but because citizens believe in it almost as fervently as the ancient Spartans and early Romans. And yet, in this fortunate land, one finds the malady of insecurity running rife all through the social spectrum. The real causes lie deep. The majority of the inhabitants of America are of European origin. Emigration created in the first colonizers a psychological conflict: they became torn between the traditions, customs, and moral principles which they had been forced to leave behind them but which were still alive in the New World they had found upon landing – a world that demanded that they discard anything reminding them of their European origin, if they hoped to survive and succeed in their adopted country. This dilemma gave rise to an acute psychological conflict, which was naturally passed on, in a milder form, to the succeeding generations of Americans, and which may partially explain the current ‘American neurosis’ so much talked about in Europe, though I would prefer to call it the ‘healthy man’s neurosis.’ Americans feel lonely even in a crowd, a crowd which no real bond – whether religious, or mythical, or metaphysical, or of any other kind – seems to hold together. This sense of loneliness is so manifest that you can even feel it in the midst of Fifth Avenue or Times Square. The rapid pace of living, the enormous distances, make contact between people increasingly difficult, except in a professional capacity, and thus intensifies their feeling of isolation.

As another psychological contrast, I would like to note that the ease and comfort with which the business of living is conducted, the perfect organization which allows people to carry on with their jobs without having to endure exasperating delays or to appeal to various in-between men in order to contact the Minister’s private secretary or some Senator or other for the most insignificant transaction, as we are forced to do in Greece – these tremendous advantages only help to isolate the individual even further.

It is this sense of loneliness that urges the Americans towards work and more work, towards material success, which their puritanical temperament enables them to look upon as a sure sign of Divine favor. Thus they turn their backs, so to say, upon the mystery of life and stubbornly believe in a radical scientific simplification of all life’s problems. And here we come to another very striking psychological contradiction. The Americans not only believe in simplifying all their material and technical problems, but they also practice what they preach most successfully; yet, when faced with the simplest psychological problem, they prove utterly unable

to cope with it and have to appeal to a psychoanalyst, who as a rule will complicate rather than simplify matters for them.

The psychoanalyst in the United States is not just a specialist, but often replaces the priest, and even the legal adviser. He is a *bonne à tout faire*, he is the Third Eye who enables his patient to look deep within himself and come to terms with what he finds there. And so we see that, whereas the Americans have freed themselves of most of the social obligations which still bind the Europeans, they have become slaves to psychoanalysis. This is by no means due to their proneness to abnormal or morbid complaints. On the contrary, I would say it is the result of their exceptional good health.

The Americans deeply desire and need to organize their life in order to make it simple, easy and full of light – in other words, to make it manageable. In this respect, they are the perfect disciples of the Philosophy of Happiness propounded by the French Encyclopedists of the eighteenth century. But owing to their innate tendency to exaggerate and their inability to apply the brakes to their quest for happiness (a happiness that depends on success, and let us not forget this success has to be absolute), they try to put the same order, achieve the same perfect organization in their inner world as they do in their office or factory. On the other hand, according to the American way of thinking, to do things well you need expert knowledge – specialization. Therefore, believing themselves unfit to organize their mental world efficiently, the Americans go to the psychoanalyst, for he is the obvious expert in these matters and will supply them with the labels they so passionately desire. Unfortunately, these miracle-labels often get confused, and then the patients become permanent visitors at the psychoanalyst’s office.

Apart from the two factors I analyzed previously – the American temperament in itself, and the sense of loneliness – which is felt to a far higher degree in the cities – we must add a third factor: the ruthless competition which one meets in every field of American life. I am convinced these are the three most important causes of the Americans’ use of insecurity. It is to escape this feeling that they devote themselves so exclusively to their work. This also explains why retirement means death to the Americans; a man who no longer works is as good as dead, whereas in Europe, people look forward impatiently to the time of their retirement so that they can start living at last. The innumerable clubs, committees, congresses, councils which crop up in every American town are but another form of escape from loneliness. There exists another very handy means of escape: whisky, a charming, but dangerous friend. But in the last analysis, the most effective way of countering the threat of loneliness is marriage. Most Americans marry at a very early age. Even in Europe, people seem to be marrying earlier and earlier, though for different reasons. The question of marriage, brings us at last to the most sensitive and interesting aspect of American life – which should perhaps have been my starting-point – and this is: Woman. I believe it is no accident that the two most representative democracies in the world should have

female figures as their symbols. France is symbolized by the legendary Marianne; and at the gates of the United States stands a tall, impressive figure, holding high the torch which lights the way to American Democracy. This cannot be a coincidence, even though that Lady of Liberty was a gift from France. It is surely due to the fact that Woman is revered in both these countries more than anywhere else in the world. The Frenchwoman owes her power to her femininity, her elegance and charm, whereas the American woman won her regal status in her country not only thanks to the accident of her beauty, but on her own intrinsic merits. She is the only absolute authority whom the American male, both traditionally and temperamentally a Democrat, will tolerate; more than tolerate: accept with delight.

The American male allows woman not only to rule in the family (which is still patriarchal) but also to define his social position. This is because he has not forgotten the decisive historical and biological role which woman played in the difficult pioneering days – the triple role of wife, mother and teacher. But even today, woman's contribution to public life is invaluable; her voice finds echoes in every American conscience. If you happen to find yourself at closing-time in the main streets of the larger American cities, like New York, San Francisco, Washington, Chicago, or Boston, you will be under the impression that you have strayed among a regiment of Amazons. Their boyish look, which singles out American women like a perfume and enhances their femininity, their rather athletic and arrogant posture, combined with a certain diffused air of conformism, of puritanism, are responsible for the reputation of inaccessibility which American women in general have won for themselves.

However, this reputation, the considerable respect which surrounds women in America, and the extremely severe laws which protect them, have inevitably created certain inhibitions in men's behavior. Women often misinterpret these inhibitions as indifference, and they naturally feel hurt. This conflict between the unlimited power they possess in the family and in society, and the yearning for feminine dependence, which is every real woman's deepest wish, often lead them straight to the psychoanalyst's couch. Both American men and women, frequently end up in the same place, though they are led there by entirely different causes. It is interesting to note a contradiction here: although the American male and female – both equally powerful in their separate spheres of activity – are usually held at bay by each other's strength, they are often brought together by their weaknesses, as for instance when they happen to meet on the threshold of the Freudian world.

It is almost a common belief in Europe that although there exist many religious denominations in America, the Americans really worship only one God: the US \$. People are not really interested in who you are, but in how many dollars you are worth. This is what I believed myself before I went to America, but I soon found out how wrong I was. Money for the Americans is not an end in itself; it is a means to an end. The American economist Carey once said

that dollars are to American society what fuel is to a steam-engine. This explains why so very few Americans nowadays go for saving. Like good pragmatists, they do not believe in a happiness that remains stationary. Even rich Americans live in debt, for it provides them with a stimulus for fresh endeavor. Although wealth is by no means evenly distributed, one can say that most Americans enjoy some measure of wealth. If, therefore, the majority of the Americans value a man according to his worth in dollars, it is only because a man's dollars are a measure of his toil and ability, and should be respected as such.

Strangely enough, this dollar-ridden climate is not in the least adverse to the development of spiritual and artistic values. On the contrary, it can be said that in certain strata of American society these values flourish far more impressively than in Europe. As a matter of fact, you may find certain aristocratic circles inspired by a kind of snobbery which is creative rather than vain and sterile, as is usually the case, opening their doors wide to men of intellect, but refusing entry to millionaires. This leads me to believe that excess of wealth in America is tending to create a new aristocracy, which will base itself exclusively on spiritual and intellectual values.

I have noticed yet another contradiction. Americans may struggle to their last breath to make an extra dollar; yet at the same time, they will think nothing of donating a million dollars to charity. Americans are undoubtedly one of the most generous peoples on earth; but they will turn extremely mean and miserly the moment they get it into their heads that somebody is after their money. Their suspicious nature and their sensitivity to other people's opinion in general (and to Europeans' opinion in particular) often compel them to withdraw into themselves. This withdrawal contrasts strangely with their usually demonstrative and open-hearted nature, their fresh and youthful spontaneity – which is often mistaken in Europe for *naïveté* but is no more than a defense mechanism, usually camouflaged under a slightly condescending irony. This is what often leads Europeans to believe that Americans are arrogant. It is a misunderstanding which stems from the antagonism that the sons of the first colonizers felt against their fathers, who represented old Europe for them. Their antagonism was not only due to the transference of British oppression to the father-figure – to speak in Freudian terms – but to an almost biological need to free themselves of anything that reminded them of Europe in order to become genuine Americans. Their conflict between the Americanization process and their European origin has been the cause of numerous psychological disturbances.

I have so far touched upon a great many contradictions and antitheses in the American way of life; I would like to explain that the reason I have seemed to insist so much on this aspect of America is that the country itself, as a whole, impresses one as a single, vast antithesis. But this is only natural, since the Americans, like good pragmatists, do not believe in static truth; they are convinced that life goes on and evolves creatively without cease, by means of these very antitheses. They do not ignore them, or pass them by. On the contrary, they hold on stubbornly

in the two ends of a given antithesis and try to find a solution which will reconcile them. The Americans' longing for this reconciliation of opposites is so deep and so strong – for they believe it is the fundamental prerequisite for the evolution of life – that they often waste precious time in the attempt. Slowly and carefully, they will weigh thesis and antithesis in order to reach a synthesis, in other words, a decision. This process gives the false impression of procrastination, but the moment a decision has been taken, it is acted upon with lightning speed, perhaps to make up for lost time. Speed in action – the speed of a complex, super-charged machine, which is how outsiders superficially see America – is in reality sharply contrasted by the very slow rhythm of the Americans' inner life. It will be easier to understand his contradiction if one thinks of the American a pragmatist attempting an experiment: he must pay no heed to time, but exercise patience, precision, and a strict conformity to the rules.

As our ship was gradually sailing away from the harbor and we approached the Statue of Liberty, I became aware of a certain sense of guilt. Like most Europeans, I am very fond of puns and clever turns of speech, and I had been vastly amused by one of Bernard Shaw's famous paradoxical sayings: 'I didn't notice very many statues in your country,' GBS had remarked to a journalist upon leaving New York. 'Oh, that's because we are not in the habit of erecting statues to our dead,' replied the journalist. 'Well then, why on earth have you put up this thing?' said Shaw, pointing at the Statue of Liberty. And yet as we slowly sailed past the statue, it appeared to us like a warm and living incarnation of the spirit which had welcomed us in all our wanderings over the States, for Lady Liberty had been our gracious hostess.

Abridged translation by Kay Cicellis for the first issue of the *Greek Heritage* magazine.

Η μετάφραση του κειμένου του Άγγελου Κατακουζηνού, έγινε από την Καίη Τσιτσέλη, για τη δημοσίευση του άρθρου στο πρώτο τεύχος του περιοδικού Greek Heritage.

Το Άγαλμα της Ελευθερίας, σχέδιο του Μίνω Αργυράκη για την αγγλική μετάφραση του κειμένου του Άγγελου Κατακουζηνού.

Statue of Liberty, drawing by Minos Argyrakis for the English translation of Angelos Katakouzenos's text.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ

Η Οικία Κατακουζηνού ατενίζει από τα παράθυρά της την Αθήνα του 21ου αιώνα και ανιχνεύει τον παλμό της σύγχρονης ζωής και δημιουργίας μέσα από πολλαπλές δραστηριότητες. Πέρα από την τεκμηρίωση της προσφοράς του Άγγελου και της Λητώς Κατακουζηνού, προτεραιότητα στις δράσεις του Ιδρύματος, έχουν η σύγχρονη πνευματική και καλλιτεχνική παραγωγή, ελληνική και διεθνής, και η παρουσίασή της μέσα από ομιλίες, μουσικές ερμηνείες και εκθέσεις που επιτρέπουν την διαφορετική κάθε φορά προσέγγιση του χώρου.

Το πρώτο καλωσόρισμα στην Οικία Κατακουζηνού το 2008 δόθηκε στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς με θέμα «Κατοικία και Οικείες Ιστορίες». Το διαμέρισμα έγινε «κατοικία» για δύο μουσεία και μια αίθουσα τέχνης. Φιλοξένησε προσωπικά αντικείμενα του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα από τη συλλογή του Μουσείου Μπενάκη ώστε να δοθεί η ατμόσφαιρά του atelier που θα είχε το διάστημα που ζωγράφιζε τις Τέσσερις Εποχές. Στον χώρο του γραφείου εκδιπλώθηκε μια φωτογραφική ξενάγηση στο Μουσείο Freud του Λονδίνου και ανιχνεύτηκε η σχέση του βιεννέζου ψυχιάτρου με την Ελλάδα. Ανάμεσα στα δύο αυτά μουσεία και την Οικία Κατακουζηνού υπάρχουν δεσμοί συνάφειας ως προς τις συλλογές, τη θεματική αλλά και την ιστορία τους. Η σύγχρονη δημιουργία εκπροσωπήθηκε από τα έργα ενός Βρετανού ζωγράφου. Στη διάρκεια μιας περιδιάβασης στον χώρο οι επισκέπτες βίωναν παράλληλα «οικείες ιστορίες» του παρελθόντος από την Αθήνα και το Λονδίνο και τη «βιο-γραφία» ενός καλλιτέχνη.

Παρόμοια εκθεσιακή φιλοσοφία διέπτε και τις επόμενες εκθέσεις. Κάθε ομάδα αντικειμένων προσαρμοζόταν, «φιλοξενούνταν» στην Οικία Κατακουζηνού. Τα έργα καθιερωμένων αλλά και νέων καλλιτεχνών, συχνά εμπνευσμένα από την ιστορία του χώρου, επέτρεψαν το διάλογο με το παρόν και προέτρεψαν τους επισκέπτες να ανακαλύψουν με διαφορετικό κάθε φορά τρόπο το σπίτι και τη συλλογή του, επιδιδόμενοι σε ένα ιδιότυπο παιχνίδι θησαυρού.

Στη θύμηση των παρευρισκομένων έχουν μείνει οι συναντήσεις με συγγραφείς που μίλησαν για το έργο τους, οι αφηγήσεις παραμυθιών, οι μουσικές ερμηνείες και αυτοσχεδιασμοί και μια θεατρική παράσταση ειδικά σκηνοθετημένη για το χώρο με κείμενα συγγραφέων και ποιητών του μεσοπολέμου και εκπροσώπων της γενιάς του '30.

Το Ίδρυμα αποτελεί μέλος του Δικτύου Μουσείων και Πολιτιστικών Φορέων του Ιστορικού Κέντρου Αθηνών και του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) και έχει συνεργαστεί με το Υπουργείο Πολιτισμού, την Ακαδημία Αθηνών, το Κέντρο Μελέτης Νεώτερης Κεραμικής, την Ελληνοαμερικανική Ένωση και, σε ερευνητικό επίπεδο, το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Πρόγραμμα «Μουσειολογία» του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Τα σημαντικότερα όμως επιτεύγματα της προσπάθειας για την εκπλήρωση της τελευταίας θέλησης της Λητώς Κατακουζηνού παραμένουν η αθρόα προσέλευση επισκεπτών και ο ενθουσιασμός όσων μαγεύτηκαν από το μύθο των Άγγελου και της Λητώς και της οικίας τους.

Το ανακαινισμένο σαλόνι της Οικίας Κατακουζηνού, 2008. Διακρίνονται οι Τέσσερις Εποχές του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα (1960).

Restored drawing room in the Katakouzenos House Museum, 2008. Nikos Hadjikyriakos-Ghikas' Four Seasons (1960) can be seen on the left.

THE ANGELOS AND LETO KATAKOUZENOS FOUNDATION

The Katakouzenos House Museum (KHM) overlooks from its windows 21st century Athens and follows the heartbeat of contemporary life and creativity. Beyond documenting the work of the Katakouzenos couple, the varied activities undertaken by the Angelos and Leto Katakouzenos Foundation (ALKF), the organisation behind the KHM, focus on contemporary intellectual and artistic creation in Greece and abroad, and on its promotion through lectures, concerts and exhibitions which afford different approaches to the venue.

The public was first welcomed in the restored KHM in September 2008 during European Heritage Days. The year's theme was 'Family Houses - Family Stories.' The flat housed two museums and a gallery. It hosted private belongings of the painter Nikos Hadjikyriakos-Ghikas from the Benaki Museum collection to recreate the ambience of his workshop when he was painting *The Four Seasons* in the Katakouzenos flat. In the study, a photographic tour of the Freud Museum, London, traced the Viennese psychiatrist's bond with Greece. The KHM shares eclectic relationships with both these museums as far as their collections, subject matter and history go. Contemporary artistic production was represented by the works of a British painter. While perambulating the flat, visitors experienced 'family stories' from Athens and London of yesteryear and an artist's 'bio-graphy.'

A similar philosophy inspired all subsequent exhibitions at the KHM. Groups of objects shifted, adapted, merged with the place. Established artists and newcomers were inspired by the flat's history and engaged in a dialogue with the past. Visitors in their turn were invited to re-discover the place and its holdings each time, participating in a curious treasure hunt.

Meetings with writers reminiscing on their life and work, story tellings, concerts, improvisations and a theatrical performance specially directed for the venue and featuring texts by interwar writers and poets and representatives of the 'generation of the 1930s' are among the most memorable events organised at the KHM.

The ALKF is member of the Network of Museums and Cultural Institutions of the Athens Historical Centre and of the International Council of Museums (ICOM). It has cooperated with the Greek Ministry of Culture, the Academy of Athens, the Centre for the Study of Modern Pottery, the Hellenic-American Union and, on research, the University of Athens and the 'Museology' Programme of the Aristoteleian University of Thessaloniki and the University of West Macedonia.

However, the main achievements of the effort to respect Leto Katakouzenos' last will remain the participation of an ever-expanding audience to its offerings and the enthusiasm of those enchanted by the story of Angelos, Leto and their house.

Το ανακαινισμένο γραφείο του Άγγελου Κατακουζηνού στην Οικία Κατακουζηνού, 2008. Διακρίνεται το αντίγραφο της μεταβυζαντινής τοιχογραφίας της Θάλασσας αποδίδοντας τους Νεκρούς, γνωστή και ως "Παναγιά η Γοργόνα".

*The restored study of Angelos Katakouzenos in the Katakouzenos House Museum, 2008. A copy of a postbyzantine wallpainting of the *The Sea giving up its Dead*, commonly known as the 'Mermaid Virgin,' can be seen in the background.*

*Ο Άγγελος Κατακουζηνός
τη δεκαετία του '30*

*Angelos Katakouzenos
in the 1930s.*

ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ

Ο Άγγελος Κατακουζηνός (1902-1982) σπούδασε νευρολογία και ψυχιατρική στο Montpellier και το Παρίσι. Από το 1930 εργάστηκε στον «Ευαγγελισμό», δημοσιεύοντας παράλληλα έρευνες σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά. Στον πόλεμο υπηρέτησε ως γιατρός και αργότερα ίδρυσε στο νοσοκομείο «Παμμακάριστος» νευρολογική κλινική. Διατέλεσε πρόεδρος του Ελληνικού Ινστιτούτου Παστέρ. Το 1949 εξελέγη καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Παρισίων και παρασημοφορήθηκε ως Ιππότης της Λεγεώνας της Τιμής (Αξιωματικός το 1974). Το 1958 προσεκλήθη στις Ηνωμένες Πολιτείες όπου του προτάθηκαν σημαντικές θέσεις. Το 1974 εξελέγη μέλος της Γαλλικής Εθνικής Ακαδημίας Ιατρικής. Ανέπτυξε πολιτιστική δράση ως πρόεδρος του Συνδέσμου Ελληνογαλλικής Φιλίας και της Ελληνοαμερικανικής Ένωσης και εργάστηκε για την ανάδειξη του ζωγράφου Θεόφιλου.

ANGELOS KATAKOUZENOS

Angelos Katakouzenos (1902-1982) studied neurology and psychiatry in Montpellier and Paris. From 1930 he worked in the Evangelismos Hospital in Athens while publishing original research in international medical periodicals. During the war he worked in various hospitals and later he founded the neurological clinic at the Pammakaristos Hospital. He was president of the Greek Pasteur Institute. In 1949 he was elected visiting professor at the University of Paris and the same year was decorated as Knight of the French Legion of Honour (promoted to Officer in 1974). In 1958 he was invited to the USA and offered important posts. In 1974 he was elected as foreign member of the French National Academy of Medicine. He was extremely active in the cultural field as president of the Greek-French Cultural Union and the Hellenic-American Union and worked hard for the promotion of the Greek folk painter Theophilos.

